

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АЕРОКОСМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Харківський авіаційний інститут»

ДМИТРЕНКО Руслан Миколайович

УДК 351: 338.43

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ
В АГРАРНОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ**

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Харків – 2026

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України

Офіційні опоненти:

доктор наук з державного управління, професор
ДАЦІЙ Надія Василівна,
Поліський національний університет,
професор кафедри економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління;

доктор наук з державного управління, старший
науковий співробітник
ДРАГАН Ірина Василівна,
Університет трансформації майбутнього,
професор кафедри менеджменту;

доктор наук з державного управління, професор
ВАСІЛЬЄВА Леся Миколаївна,
Дніпровський державний аграрно-економічного
університе,
професор кафедри обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою.

Захист відбудеться «22» травня 2026 р. об 11.00 годині на засіданні Спеціалізованої Вченої ради Д 64.062.09 Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» за адресою: 61070, м. Харків, вул. Вадима Манька 17.

З дисертацією можна ознайомитись у науково-технічній бібліотеці Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» за адресою: 61070, м. Харків, вул. Вадима Манька, 17.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Надія КАРПЕКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Аграрний сектор України, який історично виступає одним із ключових драйверів економічного розвитку та гарантом продовольчої безпеки, нині перебуває у фазі глибоких, системних трансформаційних перетворень. Ці перетворення мають комплексний характер і зумовлені як впливом глобальних геоекономічних і геополітичних тенденцій, так і внутрішніми структурними зрушеннями, притаманними національній економіці. Вони охоплюють виробничі, інституційні, технологічні та ринкові аспекти функціонування агробізнесу, формуючи нову парадигму його розвитку – перехід від моделі «аграрної сировинної держави» до моделі «аграрної держави повного циклу», за якої передбачається формування стійкого, високотехнологічного та конкурентоспроможного агробізнесу, орієнтованого на глибоку переробку сировини, розвиток внутрішніх і зовнішніх ринків, забезпечення продовольчої безпеки, адаптацію до геоекономічних та геополітичних викликів, а також гармонізацією з європейськими стандартами.

Відмінною рисою трансформаційних перетворень в українському агробізнесі є те, що перехідні процеси відбуваються в умовах підвищеної невизначеності, зумовленої воєнними викликами, логістичними обмеженнями, змінами в структурі експорту та необхідністю адаптації до нових ринків збуту. Це не лише ускладнює функціонування аграрного сектору, але й водночас стимулює його до прискореної модернізації та пошуку нових моделей розвитку.

За таких умов роль державного регулювання як системоутворюючого чинника трансформацій стає визначальною. Держава має забезпечити формування ефективного інституційного середовища, яке не лише оперативно реагуватиме на виникаючі геоекономічні, геополітичні та кліматичні шоки, але й визначатиме стратегічні вектори розвитку агробізнесу та його прискореної адаптації в умовах невизначеності. Мова йде про впровадження комплексної аграрної політики, спрямованої на розвиток інфраструктури, підтримку інновацій, стимулювання інвестицій та забезпечення рівного доступу до ресурсів для різних категорій виробників (агрохолдингів, агрокомпаній, фермерських господарств тощо).

Особливої актуальності набуває запровадження новітнього інструментарію державного регулювання у сферах земельних відносин, фінансової підтримки агровиробників, експортної політики та гармонізації стандартів із міжнародними вимогами. Важливим є також створення механізмів адаптації аграрного сектору до кліматичних змін, обмеженості доступу до природних ресурсів і забезпечення екологічної сталості виробництва.

Таким чином, трансформація агробізнесу в Україні є не лише об'єктивним процесом адаптації до нових економічних реалій, але й стратегічним викликом, що потребує активної, цілеспрямованої та науково обґрунтованої участі держави у регулюванні трансформаційних перетворень в агросекторі. Тож, комплексне дослідження питань державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі України є досить актуальним на часі, що має глибоке теоретичне та практичне значення для розробки та реалізації

стратегічних рішень, спрямованих на відбудову аграрного сектору та забезпечення його сталого конкурентоспроможного розвитку.

Дослідження державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі висвітлюються широким колом зарубіжних науковців. Серед яких: Csaki C. (Угорщина) та Vranken L. (Бельгія), які фокусуються на аналізі процесів аграрної трансформації в країнах Центральної та Східної Європи; Swinbank A. та Davidova S. (Великобританія), які вивчають вплив Спільної аграрної політики ЄС на розвиток агробізнесу країн-членів ЄС та країн-претендентів на вступ до ЄС; Swinnen J., Spielman D. та Ragasa C. (IFPRI), які надають значної уваги інноваціям, сталому розвитку та ролі держави у стимулюванні цих процесів у світовому масштабі.

Серед українських вчених вагомих внесок у дослідження теоретичних і прикладних аспектів з державного регулювання трансформаційних змін в агробізнесі України зробили такі вчені, як Дацій О., Іванюта С., Ільчук М., Березовська Л., Томашевська О., Левченко Н., Трегуб О., Смолій Л., Діхтяренко Н., Грузинська І., Смагіна А., Герасименко Н., Перепелиця О., Попсуй А., Захарків Н., Шуткевич О., Гелетуха Г., Кучерук П. та Матвеев Ю., Семчук В., Івченко Є., Юрчишин В., Сікачина О., Гагалюк Т., Русан В., Жураковська Л., Хаолізов Д., Савчук В., Зайцев Ю., Малий І. та ін. У їхніх працях розкриваються питання інституційного забезпечення аграрних перетворень, формування ефективних механізмів державної підтримки, розвитку аграрного підприємництва, а також забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Разом з тим, незважаючи на суттєві напрацювання з даної тематики, до тепер не сформовано цілісного бачення державної політики та ефективних механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі, розробка яких наразі особливо необхідна для України не лише з огляду на приєднання до екологічних програм ООН та взяті зобов'язання щодо «зеленої» трансформації, а й з урахуванням нагальної потреби у відбудові агробізнесу країни та забезпеченні його конкурентоспроможного розвитку з одночасним зниженням природоємності продукції та екодеструктивного впливу на довкілля.

Потреба в теоретичному, методологічному та практичному вирішенні окреслених завдань підтверджує актуальність дисертаційної роботи, її важливість, наукову новизну, зумовлює мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, апробацію і практичне впровадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи, яка виконувалась навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України за темою: «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007). Роль дисертанта полягає в удосконаленні нормативно-правових, економічних, організаційних механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі України.

Мета і завдання роботи. Метою дисертаційного дослідження є

обґрунтування теоретичних і методологічних засад, розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі України.

Відповідно до мети визначено наступні завдання дисертаційного дослідження:

- уточнити теоретичні підходи та категорійний апарат з державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі;
- проаналізувати критерії та методику оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі;
- охарактеризувати «переконфігурацію» світоустрою від біполярної до багатополлярної моделі міжнародних відносин та встановити її вплив на трансформаційні зміни в аграрному бізнесі України;
- виокремити відмінні риси державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі, що виникли через загострення геополітичних викликів;
- проаналізувати результативність державної підтримки трансформаційних перетворень в агробізнесі в умовах повномасштабної війни;
- розглянути кліматичну політику України та встановити її вплив на трансформаційні зміни в агробізнесі;
- обґрунтувати доцільність запровадження державного декаплінг-аудиту у рамках державного регулювання «зеленої» трансформації агробізнесу;
- модифікувати інструментарій державного регулювання трансформаційних змін в агробізнесі через оподаткування вуглецевих викидів;
- розробити концепцію циркулярної трансформації агробізнесу в умовах посилення обмеженості доступу до природних ресурсів;
- розробити Дорожню карту формування сприятливого середовища для розвитку ринку вуглецевих одиниць;
- окреслити вектори інтелектуалізації агробізнесу, визначити шляхи створення ШІ-агентної інфраструктури та її кіберзахисту в умовах прискорених змін ландшафту кіберзагроз.

Об’єкт дослідження – державна аграрна політика.

Предмет дослідження – державне регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі України.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено інституційний підхід, який вирізняється тим, що дослідження об’єкта здійснюється через систему інститутів, норм, правил та організаційних структур, що визначають особливості його функціонування і розвитку.

Відповідно до поставлених завдань у процесі дослідження використано комплекс загальних та спеціальних наукових методів, які дозволили здійснити всебічний аналіз дієвості механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі України, встановити існуючі проблеми та сформувані науково обґрунтовані пропозиції щодо їх вирішення, а саме: історико-лінгвістичний аналіз – під час дослідження еволюційного розвитку фундаментальних дефініцій формування поняття «державне регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі» (п.1.1);

інтерпретаційний аналіз – при вивченні інтерпретацій змісту понятійно-категорійного апарату з державного регулювання трансформаційних змін (п.1.1); узагальнення – при формуванні авторського визначення поняття «державне регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі» (п.1.1); нормативно-правовий аналіз – при вивченні критеріїв оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних змін, визначених нормативно-правовими актами ЄС та України (п.1.2); компаративний аналіз – при вивченні моделей оцінювання результативності державного регулювання, що набули поширення у світовій практиці (п.1.3); світ-системний аналіз – під час дослідження трансформації світоустрою з біполярної до багатопольярної моделі міжнародних відносин та визначенні її впливу на трансформаційні перетворення в українському агробізнесі (п. 2.1); метод comparative legal analysis – при дослідженні механізму компенсаційних виплат за розмінування територій та потребі їх врахування при визначенні нормативно-грошової оцінки землі (п. 2.2); метод results-based approach – при визначенні ефективності державної підтримки агробізнесу в умовах повномасштабної війни (п. 2.3); стратегічний аналіз – при вивченні політики кліматичної трансформації агробізнесу (п.3.1); декаплінг-аналіз – при визначенні декаплінг-ефекту інвестиційного забезпечення процесу декарбонізації агробізнесу (п.3.2); GAP-аналіз – при пошуку шляхів досягнення поставлених цілей низьковуглецевого аграрного виробництва (п.3.3); сценарне прогнозування – при розробці сценаріїв впливу трансформаційних перетворень на розвиток агробізнесу (п. 4.1); метод управління змінами – при визначенні додаткових пріоритетних векторів Стратегії низьковуглецевого розвитку на період до 2050 року (п. 4.2); метод концептуалізації – при розробці концепції циркулярної трансформації агробізнесу в умовах посилення обмеженості доступу до природних ресурсів (п. 4.3); проблемно-діагностичний аналіз – при визначенні векторів розвитку «кліматично-розумного» агробізнесу (п. 5.1); стейкхолдер-аналіз – при визначенні шляхів створення ШІ-агентної інфраструктури цифрової трансформації агробізнесу (п.5.2); метод бенчмаркінгу – при побудові алгоритму кібергігієни цифрової трансформації агробізнесу; графічний – при унаочненні динаміки зміни показників; абстрактно-логічний – при узагальненні результатів дослідження й формулюванні висновків.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти ООН; Директиви та Регламенти ЄС; закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України; аналітичні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України; звітно-аналітична інформація Державної служби статистики України; дані Єдиного державного вебпорталу електронних послуг «Дія»; аналітичні огляди Світового банку, Європейського інвестиційного банку та інших міжнародних фінансових організацій; звіти аналітичних центрів (зокрема, DiXi Group, Центра Разумкова та ін.); результати наукових досліджень з питань державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі України.

Наукова новизна дисертаційної роботи й отриманих результатів полягає в розв’язанні актуальної наукової проблеми теоретико-методологічного

обґрунтування та розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі України.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

уперше:

– запропоновано імітаційну модель трансформації характеру державної підтримки аграріїв від компенсаційного до стимулюючого, сформовану за transition finance підходом та VSME-логікою, які дозволили виокремити основні контури трансформації та цілком змінити конфігурацію державної підтримки, яка на відміну від існуючої, призначатиметься Виплатною агенцією, виходячи з даних ESG-портфолію агробізнесу та бальної оцінки суспільної віддачі бюджетних коштів, заснованої на показниках результативності діяльності аграріїв, верифікованих через системи прозорості і контролю - ICAK та FSDN;

– обґрунтовано за принципово новим концептуально-цілісним підходом Дорожню карту формування сприятливого середовища для розвитку ринку вуглецевих одиниць, засновану на V-подібній моделі її реалізації, за якої стратегічне бачення послідовно деталізується до конкретних цілей, рішень і заходів, а їх реалізація супроводжується контролем відповідності отриманих результатів обраним стратегічним орієнтирам, що у підсумку сприятиме підвищенню простежуваності подій, запобіганню ризиків несвоєчасного виконання визначених завдань чи недосягнення очікуваних результатів;

– окреслено механізм вуглецевого оподаткування, який на відміну від існуючого, сформовано за принципами: диференційованості (поділу платників податку за категоріями на: домогосподарства і мікроферми, середні ферми, а також великі агропідприємства і тваринницьких комплекси); пороговості (визначення рівня неоподаткованого мінімуму для домогосподарств і мікроферм, які ведуть підсобне або дрібне товарне виробництво); спрощеного адміністрування (через запровадження стандартних коефіцієнтів та цифрової звітності) та цільового стимулювання за моделлю *bonus-malus* (що передбачає зниження податкового навантаження для аграріїв, що застосовують новітні низьковуглецеві технології виробництва), що дозволить долучити агробізнес, як один з секторів ТОП-3 лідерів за емісією вуглецевих викидів, до сплати податку за викиди вуглецю, а відтак і збільшити податкові надходження до Фонду декарбонізації, які шляхом перерозподілу спрямовуватимуться на здешевлення кредитів для аграріїв, поширення «точного землеробства», компенсацію витрат по GHG-аудиту та здійсненню «зеленої» трансформації;

– розроблено алгоритм створення за ризик-орієнтованим підходом ШІ-агентної інфраструктури цифрової трансформації агробізнесу, засновану на оркестрації ШІ-агентів та забезпеченні інтерперабельності, багаторівневій автентифікації, сегментації доступу до інформації та due diligence політиці, яка дозволить ШІ-агентам діяти від імені користувача та виконувати послідовні дії в цифровому середовищі, пов'язані з формуванням цифрового паспорту продукції, оцифруванням ланцюга постачання та ланцюга створення доданої вартості

удосконалено:

– алгоритм модифікації Методики нормативної грошової оцінки земель, сформований за функціонально-фіскальним підходом, який передбачає запровадження коригувального коефіцієнта, визначеного з урахуванням факту мінного забруднення земель (інформацію щодо яких внесено до Державного земельного кадастру), ступеню їх придатності до використання та інших обставин, що можуть мати вплив на величину нормативно капіталізованого рентного доходу, закріплення якого на законодавчому рівні забезпечить справедливе оподаткування розмінованих земель сільськогосподарського призначення за контурно-частковим підходом;

– МЗВ-систему вуглецевих викидів за нормативно-правовим підходом, яка на відміну від існуючої, передбачає створення інституційно-інформаційного забезпечення «зеленої» трансформації агробізнесу у відповідності до європейських стандартів (CSRD, ESRS, GHG Protocol та ін.), що дозволить перейти від формального кліматичного управління до більш жорсткої кліматичної політики, змінивши при цьому існуючу Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період 2030 р. на FLAG-орієнтовану кліматичну стратегію, здатну забезпечити збалансування екологічної відповідальності та конкурентоспроможності агробізнесу;

- за прагматичним підходом механізм державного регулювання диверсифікації торговельних відносин агробізнесу в умовах трансформації світоустрою від біполярної до багатополлярної моделі міжнародних відносин, реалізація якого дозволить мати чітку уяву щодо інституційного, договірно-правового, фінансово-інвестиційного, митно-логістичного та інтелектуально-цифрового контуру державного впливу на розвиток агросектору, що дозволить сформувати резильєнтно-поліцентричну політику держави та забезпечити у такий спосіб збереження конкурентних позицій агробізнесу України на світовому ринку сільськогосподарської продукції;

дістали подальшого розвитку:

– трактування змісту поняття «державне регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі», яке на відміну від існуючих, сформоване за принципом простоти сприйняття та когнітивної доступності, що сприятиме спрощенню опитування громадян за методом *face-to-face* при підготовці та формуванні «барометра довіри до влади», що засноване на ітеративно-інкрементивному підході, під яким слід розуміти систему важелів впливу держави, спрямованих на координацію діяльності агробізнесу в умовах прискорених трансформаційних змін та його швидку адаптацію до глобальних структурних зрушень і зростаючої невизначеності задля створення стійкого, конкурентоспроможного та справедливого по відношенню до теперішніх та майбутніх поколінь сектору продовольчого забезпечення;

– критерії та методика оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних перетворень агробізнесу за ціннісно-адаптаційним підходом з урахуванням здатності державної політики витримувати геоекономічні та геополітичні шоки, швидко адаптуватися до викликів невизначеності, а також сприймати нові вразливості як можливості

подальшого розвитку, а саме за: цінністю запровадження урядових рішень; адаптивністю та регуляторною гнучкістю; випереджальною спроможністю; керованої стратегічної автономії; рівнем буферизації та фінансово-фіскальної витривалості; рівнем довіри до влади; соціальною сприйнятністю з вартістю життя; рівнем скоординованості та комплементарності діючого законодавства, стратегічних документів, інтересів стейкхолдерів та ЦСР; за рівнем амбіційності до економічного зростання та інтелектуалізації;

– процедура здійснення державного декаплінг-аудиту інвестиційного забезпечення «зеленої» трансформації агробізнесу, заснованого на методиці оцінюванні декаплінг-ефекту, визначення якого дозволить мати чітку уяву про тісноту взаємозв'язку між обсягами виробництва, інвестованим капіталом у новітні екотехнології та викидами вуглецю, а отже, і більш об'єктивну оцінку ефективності державного регулювання у сфері низьковуглецевого розвитку, ресурсоефективності та сталого господарювання агробізнесу;

– концепція циркулярної трансформації агробізнесу в умовах посилення обмеженості доступу до природних ресурсів, яка передбачає перехід від лінійної моделі «видобуток-виробництво-споживання-відходи» до замкненого циклу використання агробізнесом для зрошення очищених зворотних вод, що цілком узгоджується з підходами ЄС до circular economy і sustainable bioeconomy, які прямо пов'язують конкурентоспроможність агробізнесу з раціональним використанням води й екосистем.

Практичне значення одержаних результатів. Основні ідеї та висновки дослідження доведено до конкретних положень, методик і рекомендацій. Вони можуть бути використані у практичній діяльності органами державного управління на національному та регіональному рівнях, територіальними громадами, громадськими організаціями та аграріями.

Практичне значення одержаних результатів забезпечується їх використанням у діяльності Міністерства економіки України при формуванні державної аграрної політики, зокрема методики декаплінг-аудиту, механізму вуглецевого оподаткування за моделлю bonus-malus та Дорожньої карти розвитку ринку вуглецевих одиниць (довідка від 02.04.2025 № 4701-11/75516-08). Департаментом економіки та інвестицій Київської міської військової адміністрації використано механізм державного регулювання трансформаційних перетворень агробізнесу, методику декаплінг-аудиту та механізм вуглецевого оподаткування (довідка від 18.03.2026 № 301/03-26). Управлінням з питань агропромислового розвитку Харківської обласної ради схвалено до використання пропозиції щодо адаптації механізмів державного регулювання, інструментів «зеленого» комплаєнсу та розвитку біоенергетичного потенціалу агробізнесу (довідка від 06.11.2025 № 03-67/132). Департаментом агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації прийнято до уваги концепцію «цифрового агропрофілю громади» (довідка від 01.01.2025 № 01.1-2015). Український національний комітет Міжнародної торгової палати (ICC Ukraine) засвідчив практичну цінність механізму державного регулювання, методики декаплінг-аудиту та механізму вуглецевого оподаткування (довідка від 04.02.2026 № 353-09/87). ГО

«Асоціація науковців України» рекомендувала до впровадження авторську модель оцінювання результативності державного регулювання, механізм регулювання розмінування земель, механізм вуглецевого оподаткування, Концепцію циркулярної трансформації агробізнесу, Дорожню карту розвитку ринку вуглецевих одиниць та ШІ-агентну інфраструктуру цифрової трансформації (довідка від 29.09.2025 № 85/9-09).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Усі сформульовані в ній висновки, теоретичні положення та пропозиції ґрунтуються на особистих дослідженнях. У працях, що опубліковані в співавторстві, особистий внесок зазначено у переліку наукових праць автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження були представлені та пройшли апробацію на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: «Сучасні проблеми енергоресурсозбереження в будівництві, містобудуванні, та житлово-комунальному господарстві» (Запоріжжя, Україна, 2018); «Перспективні напрями та інноваційні досягнення аграрної науки» (Херсон, Україна, 2019); «Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування» (Мелітополь, Україна, 2019); «Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах» (Івано-Франківськ, Україна, 2020); «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» (Запоріжжя, Україна, 2020); «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (Дніпро, Україна, 2019); «Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації» (Житомир, Україна, 2020); «Актуальні проблеми розвитку фінансової системи України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів» (Херсон, Україна, 2020); «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (Дніпро, Україна, 2020); «Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств» (Дніпро, Україна, 2020); «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (Дніпро, Україна, 2020); «Сучасні тенденції та суперечності розвитку світової економіки та бізнесу» (Київ, Україна, 2022); «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» (Запоріжжя, Україна, 2021); «Теоретичні та практичні питання аграрної науки» (Дніпро, Україна, 2022); «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності» (Запоріжжя, Україна, 2022); «Ecosystems without borders» (2022); «Lecture Notes in Networks and Systems» (2023); «Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу» (Київ, Україна, 2022).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 40 наукових працях, зокрема у 3 статтях у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus, 18 статтях у наукових фахових виданнях з державного управління, 1 статті у інших виданнях, 18 тезах доповідей на

науково-практичних конференціях.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (451 найменувань на 53 сторінках) та додатків. Загальний обсяг роботи – 485 сторінок. Робота містить 47 таблиць, 68 рисунки, 16 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок з напрямками, програмами і темами наукових досліджень. Сформульовано мету і завдання дослідження, охарактеризовано наукову новизну та практичне значущість одержаних результатів, наведено апробацію основних положень.

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні аспекти державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі»* – уточнено сутність поняття «державне регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі»; проаналізовано критерії оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних перетворень за ціннісно-адаптаційним підходом; здійснено компаративний аналіз моделей оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних перетворень.

Наголошено, що трансформаційні перетворення в аграрному бізнесі України на сучасному етапі відбуваються під впливом: глибинних структурних зрушень, спричинених трансформацією глобального економічного простору; поширення цифрових технологій; загострення конкурентної боротьби на агропродовольчих ринках; зростання кліматичних викликів та посилення вимог до гарантування продовольчої безпеки. Це зумовлює необхідність формування новітніх підходів до державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному секторі, підвищення його адаптивності та забезпечення стійкості функціонування в умовах невизначеності.

Підкреслено, що формування новітніх підходів до державного регулювання трансформаційних змін потребує на уточнення відповідного понятійно-категорійного апарату, зокрема понять: «трансформація», «трансформаційні перетворення», «державне регулювання трансформаційних перетворень» та ін. Керуючись ітеративно-інкрементивним підходом, здійснено термінологічний аналіз фундаментальних складових поняття «державне регулювання трансформацій у агробізнесі», який надав можливість простежити логіку їх становлення у межах різних наукових шкіл, здійснити їх критичну оцінку та виявити концептуальні відмінності, а відтак і сформулювати їх авторське визначення (рис. 1).

Обґрунтовано доцільність трактування змісту поняття «державне регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі» за ітеративно-інкрементивним підходом, сформованого за принципом простоти сприйняття та когнітивної доступності, під яким слід розуміти систему важелів впливу держави, спрямованих на координацію діяльності агробізнесу в умовах прискорених трансформаційних змін та його швидку адаптацію до глобальних структурних зрушень і зростаючої невизначеності задля створення стійкого,

конкурентоспроможного та справедливого по відношенню до теперішніх та майбутніх поколінь сектору продовольчого забезпечення. Запровадження даного трактування сприятиме спрощенню опитування громадян за методом face-to-face при підготовці та формуванні «барометра довіри до влади».

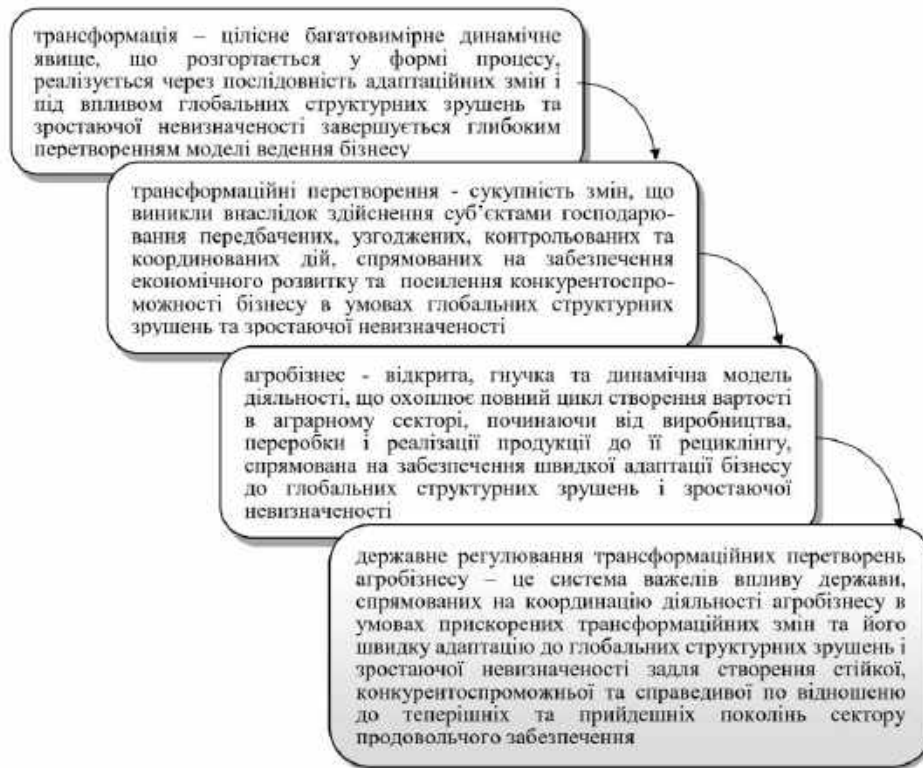

Рис. 1 Уточнення змісту поняття «державне регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі» за ітеративно-інкрементивним підходом

Акцентовано, що в умовах прискорених трансформаційних змін та невизначеності результативність здійснення державного регулювання виступає системоутворювальним чинником забезпечення ефективності реалізації державної політики як у загальноекономічному, так і в галузевому вимірах. Це особливо актуалізується в аграрному, як соціально-економічно значущому секторі економіки. Втім, її вимірність ускладнюється через відсутність єдиного підходу до формування критеріїв оцінювання.

Встановлено, що найбільш системно оцінювання результативності державного регулювання представлено в ЄС, де завдяки створеному нормативно-правовому полю та визначеним критеріям, інституціоналізовано методика оцінки регуляторного впливу та забезпечено прозорість процесу прийняття урядових рішень чи впровадження законодавчих через широке використання інструментів ex-ante та ex-post оцінювання, що дозволяє спостерігати як очікувані, так і фактичні результати державного впливу на трансформаційні перетворення як економіці, так і в суспільстві. Втім, ці критерії оцінювання призначені для здійснення глобальних вимірів. Їх цінність полягає в тому, що вони надають можливість спостерігати тенденцію зміни

якості державного регулювання, визначати спрямованість цих змін у часі, встановлювати кореляційні зв'язки між різними показниками публічності і виявити чинники, що їх спричиняють. Яскравим прикладом тому є індекси ефективного управління, уведені німецьким фондом Бертельсманна, зокрема Status Index та Management Index та ін.

Проаналізовано нормативно-правове поле з оцінювання результативності державного регулювання, сформоване в Україні. Вказано, що інструменти, які набули поширення в європейській практиці частково імплементовано у вітчизняну практику. Тож, за формальними вимогами українська модель оцінювання результативності регуляторного впливу держави певною мірою відтворює логіку Better Regulation Guidelines. Втім, її практична реалізація характеризується меншою глибиною аналізу, обмеженою якістю даних і слабшою інтеграцією результатів *ex post* оцінювання у нормотворчому процесі, на що саме і було зроблено акцент Європейською Комісією у Звіті щодо прогресу України (2024 р.). Враховуючи рекомендації Європейської Комісії щодо поліпшення «циклу політики» запропоновано критерії та методику оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних перетворень агробізнесу за ціннісно-адаптаційним підходом з урахуванням здатності державної політики витримувати геоекономічні та геополітичні шоки, швидко адаптуватися до викликів невизначеності, а також сприймати нові вразливості як можливості подальшого розвитку, а саме за: цінністю запровадження урядових рішень; адаптивністю та регуляторною гнучкістю; випереджальною спроможністю; керованої стратегічної автономії; рівнем буферизації та фінансово-фіскальної витривалості; рівнем довіри до влади; соціальною сприйнятністю з вартістю життя; рівнем скоординованості та комплементарності діючого законодавства, стратегічних документів, інтересів стейкхолдерів та ЦСР; за рівнем амбіційності до економічного зростання та інтелектуалізації.

У другому розділі – *«Державне регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі в умовах геоекономічних та геополітичних змін»* - охарактеризовано «переконфігурацію» світоустрою від біполярної до багатополлярної моделі міжнародних відносин та встановлено її вплив на трансформаційні зміни в агробізнесі України; виокремлено відмінні риси державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі, що виникли внаслідок загострення геополітичних викликів; проаналізовано результативність державної підтримки трансформаційних перетворень в агробізнесі в умовах повномасштабної війни.

Встановлено, що глобалізаційні процеси, які тривалий час визначали логіку розвитку світової економіки, нині поступаються тенденціям економічної фрагментації та регіоналізації, що свідчить про зміну правил усталеного світопорядку, перехід від відносно стабільної системи глобальних правил до більш конфліктної та асиметричної багатополлярної моделі міжнародної взаємодії. На конкретних прикладах протекціоністських практик США, Китаю та ЄС розглянуто вплив геоекономічних змін на трансформаційні перетворення в агробізнесі України. Зазначено, що обмежена ефективність механізмів СОТ у

сфері забезпечення дотримання правил міжнародної торгівлі знижує передбачуваність доступу до зовнішніх ринків і ускладнює захист національних інтересів у міжнародній торгівлі. Запропоновано в умовах «переконфігурації» світоустрою від біполярної до багатополлярної моделі міжнародних відносин запровадити механізм державного регулювання диверсифікації торговельних відносин агробізнесу (рис. 2), сформований за прагматичним підходом, реалізація якого сприятиме формуванню чіткої уяви щодо інституційного, договірно-правового, фінансово-інвестиційного, митно-логістичного та інтелектуально-цифрового контурів державного впливу на розвиток агросектору, що дозволить сформувати резильєнтно-поліцентричну політику держави та забезпечити у такий спосіб збереження конкурентних позицій агробізнесу України на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

Проаналізовано наслідки повномасштабного вторгнення РФ на територію України та їх вплив на трансформаційні перетворення в агробізнесі України. Зазначено, що у відповідь на геополітичні виклики уряд України започаткував нові механізми державного регулювання, зокрема механізм компенсації агровиробникам витрат на розмінування земель.

Рис. 2. Механізм державного регулювання диверсифікації торговельних відносин агробізнесу в умовах «переконфігурації» світоустрою від біполярної до багатополлярної моделі міжнародних відносин [авторське бачення].

Підкреслено, що попри масштаб мінної загрози та вибухової небезпеки, за оцінками експертів даний механізм визнано недостатньо ефективним через відсутність належного контролю за розмінуванням сільськогосподарських угідь та ефективністю використання коштів державної підтримки, що ускладнює здійснення нормативної грошової оцінки земель і відповідно функціонування ринку землі.

Запропоновано алгоритм модифікації Методики нормативної грошової оцінки земель, сформований за функціонально-фіскальним підходом, який передбачає запровадження коригувального коефіцієнта, визначеного з урахуванням факту мінного забруднення земель (інформацію щодо яких внесено до Державного земельного кадастру), ступеню їх придатності до використання та інших обставин, що можуть мати вплив на величину нормативно капіталізованого рентного доходу, закріплення якого на законодавчому рівні забезпечить справедливе оподаткування розмінованих земель сільськогосподарського призначення за контурно-частковим підходом (рис. 3).

Перегляд періодичності здійснення НГО	Внесення змін до ЗУ «Про оцінку земель» від 11.12.2003 р. за №1378-IV в частині перегляду норм щодо періодичності здійснення нормативної грошової оцінки земель с/г призначення
Створення дворівневої НГО земель с/г призначення	Внесення змін до Постанови КМУ №1147 від 03.11.2021 р. шляхом визнання потреби дворівневої нормативної грошової оцінки земель с/г призначення – довгострокової їх цінності та скоригованої для фіскальних і орендних цілей
Розробка коригувального коефіцієнту	Розробка методики визначення коригувального коефіцієнта придатності земель с/г призначення для використання, який дозволить мати більш реалістичну їх нормативну грошову оцінку
Запровадження контурно-часткового оцінювання	Закріплення на законодавчому рівні перехід від оцінки всієї ділянки земель с/г призначення як однорідного об'єкта до контурно-часткового оцінювання окремих ділянок
Розробка критеріїв оцінювання придатності земель	Розробка критеріїв оцінювання земель с/г призначення та порядок їх визнання придатними, умовно придатними та непридатними для с/г виробництва
Визначення порядку оподаткування земель	Внесення змін до Податкового кодексу України в частині порядку визначення податкових зобов'язань по платі за землю з умовно придатних ділянок

Рис. 3. Алгоритм модифікації Методики оцінювання нормативної грошової оцінки земель с/г призначення.

Здійснено аналіз результативності державної підтримки трансформаційних перетворень в агробізнесі в умовах повномасштабної війни, за результатами якого зафіксовано нерівномірну динаміку прямих інвестицій у сільське господарство України у 2020–2024 рр., що відображає нестабільний характер інвестиційного забезпечення агросектору (рис.4) та його державної підтримки.

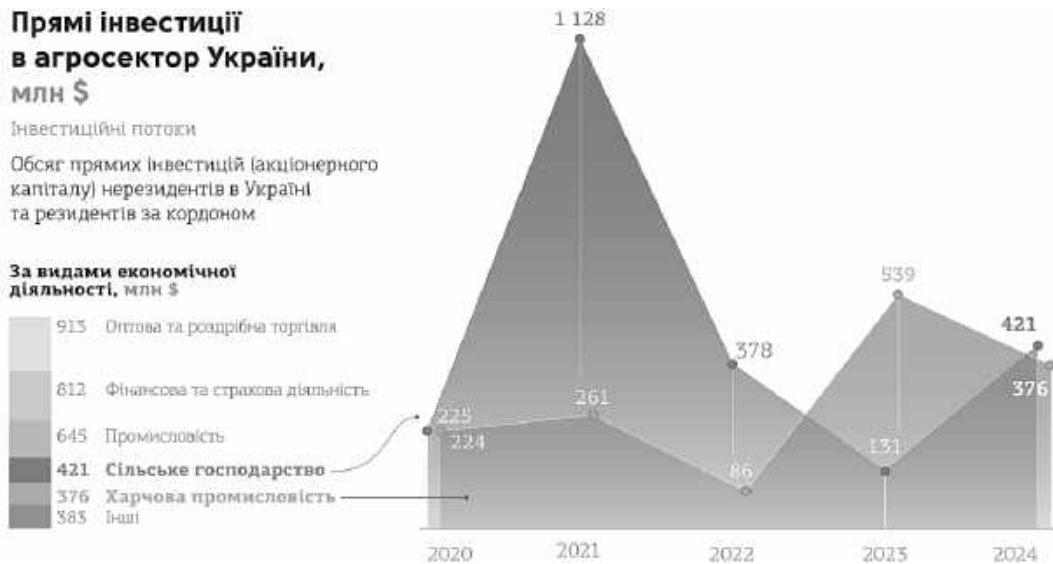

Рис. 4. Прямі інвестиції в агросектор України протягом 2020-2024 рр.

У пошуку шляхів підвищення ефективності державного регулювання трансформаційних змін в агробізнесі, проаналізовано досвід державної підтримки аграрного сектору економіки в європейських країнах, зокрема Польщі, Румунії, Нідерландах та інших країн. Обґрунтовано доцільність переорієнтації політики державної підтримки агробізнесу України на мобілізацію приватних інвестицій, що дозволить змінити її характер з компенсаційного на стимулюючий. Запропоновано імітаційну модель трансформації характеру державної підтримки аграріїв від компенсаційного до стимулюючого, сформовану за transition finance підходом та VSME-логікою, які дозволили виокремити основні контури трансформації та цілком змінити конфігурацію державної підтримки, яка на відміну від існуючої, призначатиметься Виплатною агенцією, виходячи з даних ESG-портфоліо агробізнесу та бальної оцінки суспільної віддачі бюджетних коштів, заснованої на показниках результативності діяльності аграріїв, верифікованих через системи прозорості і контролю - ICAK та FSDN.

Здійснена у такий спосіб трансформація механізму державної підтримки аграріїв забезпечить «м'який» перехід агробізнесу до ESG-інвестицій та втрати, роками існуючої залежності аграріїв від щорічних бюджетних рішень щодо державної підтримки агросектору. Дана пропозиція цілком корелює з логікою Ukraine Facility та

У третьому розділі – «Державне регулювання трансформаційних змін в агробізнесі в умовах загострення кліматичної кризи» - розглянуто кліматичну політику України та встановлено її вплив на трансформаційні зміни в агробізнесі; обґрунтувати доцільність запровадження державного декаплінг-аудиту у рамках державного регулювання «зеленої» трансформації агробізнесу; модифіковано інструментарій державного регулювання трансформаційних змін в агробізнесі через оподаткування вуглецевих викидів.

Наголошено, що перед українськими аграріями наразі постає надскладне завдання - виростити врожай та знизити навантаження на довкілля за умов, коли

клімат України змінюється значно швидшими темпами, ніж світовий.

Підкреслено, що агробізнес України має суттєвий потенціал скорочення вуглецевих викидів, втім його повноцінне використання можливе за умови ефективної кліматичної політики. Щоб встановити існуючі прогалини в діючій роками кліматичній політиці, проаналізовано еволюцію становлення та розвитку кліматичної політики України (рис. 5).

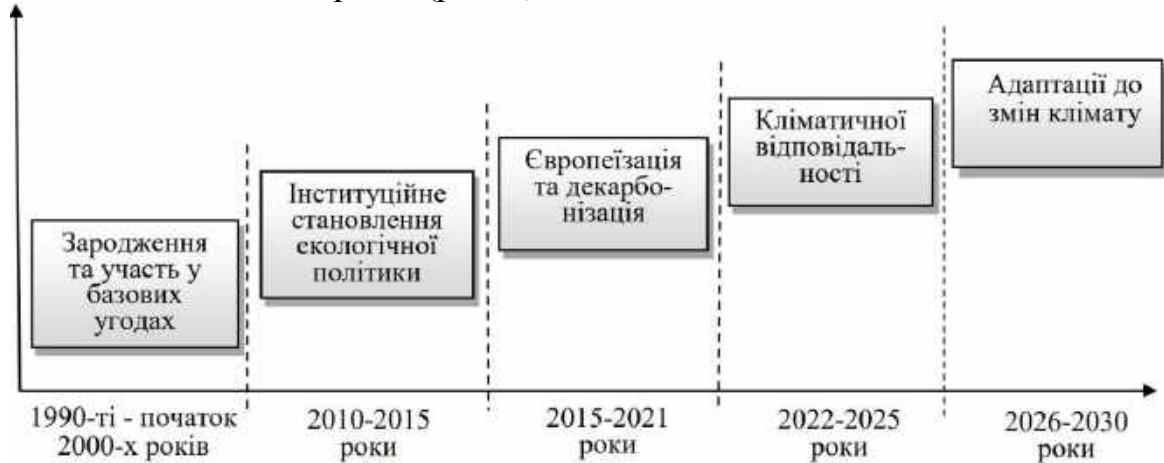

Рис. 5. Еволюція становлення та розвитку кліматичної політики України.

Зазначено, що відповідно до Національної стратегії економічного розвитку до 2030 року Україна мала на меті досягти вуглецевої нейтральності до 2060 року, але восени 2024 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про основні засади державної кліматичної політики», яким синхронізувала своє бачення із прагненням ЄС зробити Європу кліматично нейтральною до 2050 р. Акцентовано, що реалізація оголошених Україною амбіційних цілей потребує термінового переходу від традиційного до сталого виробництва, а отже і перегляду інструментарію з державного регулювання «зеленої» трансформації агробізнесу та масштабної реформи аграрних інституцій. Аргументовано, що їх здійснення ускладнюється через низький рівень дієвості МЗВ-системи та відсутності належного інформаційного забезпечення, оскільки в Україні до тепер не імплементовано CSRD, ESRS, GHG Protocol, які мають бути фундаментальним підґрунтям визначення аграріями обсягів вуглецевих викидів за SCOPE1, SCOPE2 та SCOPE3.

Запропоновано удосконалити МЗВ-систему вуглецевих викидів за нормативно-правовим підходом, яка на відміну від існуючої, передбачає створення інституційно-інформаційного забезпечення «зеленої» трансформації агробізнесу у відповідності до європейських стандартів (CSRD, ESRS, GHG Protocol та ін.), що дозволить перейти від формального кліматичного управління до більш жорсткої кліматичної політики, змінивши при цьому існуючу Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період 2030 р. на FLAG-орієнтовану кліматичну стратегію, здатну забезпечити збалансування екологічної відповідальності та конкурентоспроможності агробізнесу (рис.6).

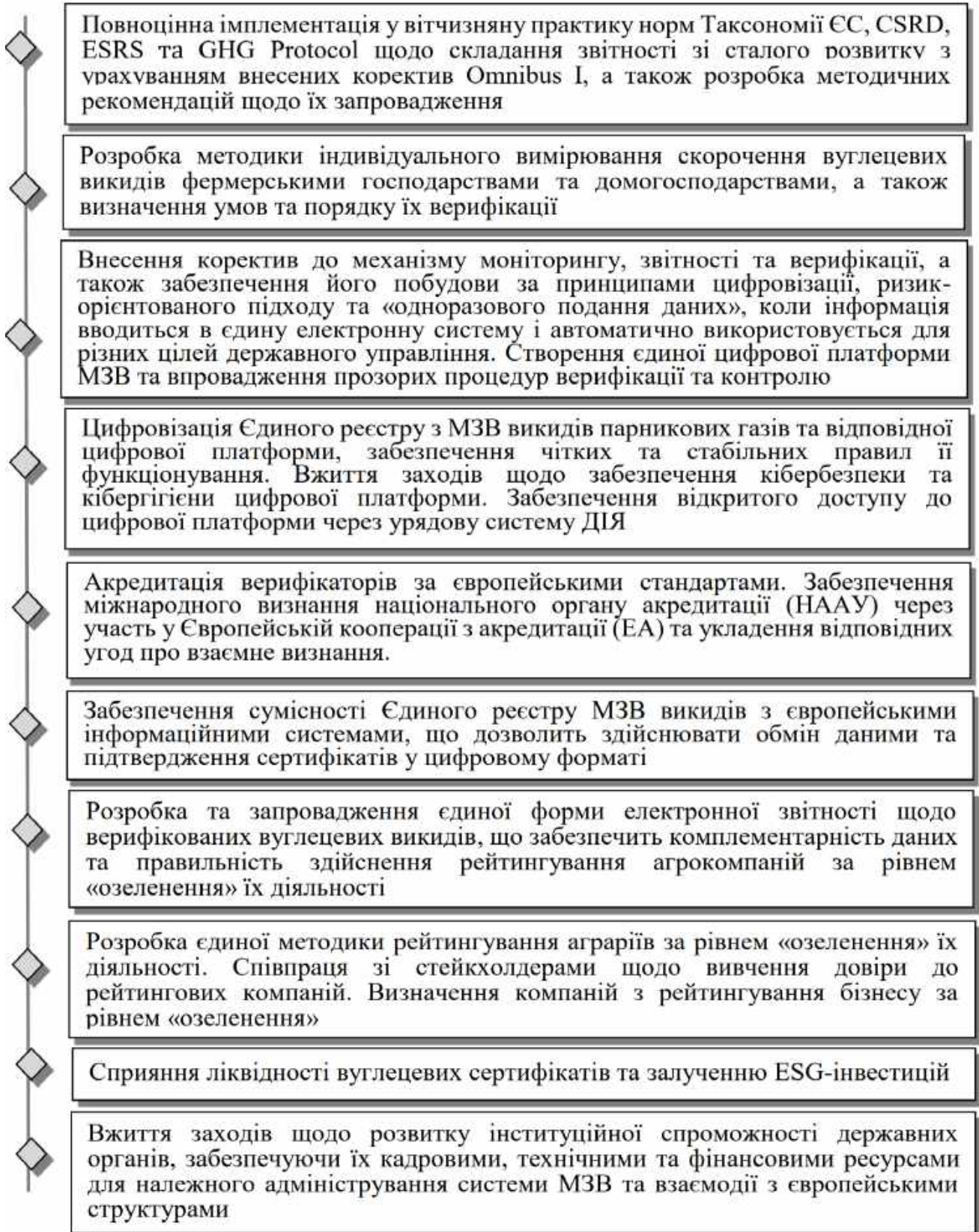

Рис. 6. Запропоновані пріоритетні вектори Стратегії низьковуглецевого розвитку України на період до 2050 року.

З метою забезпечення ефективності кліматичної політики та ефективного використання капіталу, спрямованого на запровадження екотехнологій в

аграрному секторі економіки запропоновано запровадження державного декаплінг-аудиту інвестиційного забезпечення «зеленої» трансформації агробізнесу, заснованого на методиці оцінюванні декаплінг-ефекту (1), визначення якого дозволить мати чітку уяву про тісноту взаємозв'язку між обсягами виробництва, інвестованим капіталом у новітні екотехнології та викидами вуглецю, а отже, і більш об'єктивну оцінку ефективності державного регулювання у сфері низьковуглецевого розвитку, ресурсоефективності та сталого господарювання агробізнесу.

Оцінювання декаплінг-ефекту запропоновано здійснювати за формулою:

$$DecIndex = \frac{\left(\frac{N}{DF}\right)_{ending}}{\left(\frac{N}{DF}\right)_{beginning}} = \frac{K_{Nending}}{K_{DFbeginning}}, (1)$$

де N – обсяг використаних ресурсів підприємства або галузі, натуральних одиниць; K_N – відповідний темп зростання.

Застосування запропонованої методики, виходячи з обсягів емісії вуглецевих викидів агросектором (табл. 1), дозволило встановити тісноту взаємозв'язку між інвестованим капіталом, обсягами виробництва с/г продукції та викидами вуглецю (рис.7).

Таблиця 1

Динаміка змін викидів парникових газів у аграрному секторі України протягом 1990-2023 рр.

Категорії	Емісія, kt CO ₂ -од			Тренд, %	
	1990	2022	2023	до 1990	до 2022
3.А Кишкове бродіння	45,23087	7,117.04	6,682.12	-85.23	-6.11
3.В Управління гноєм	7,176.14	2,250.66	2,183.53	-69.57	-2.98
3.С Вирощування рису	242.40	11.62	47.31	-80.48	307.14
3.Д Сільськогосподарські ґрунти	33,810.37	22,651.66	23,529.49	-30,41	3.88
3.Е Контрольоване випалювання	NO	NO	NO	-	-
3.Ф Випалювання сільськогосподарських залишків	NO	NO	NO	-	-
3.Г Вапнування	2,592.08	110.00	65.95	-97.46	-40.05
3.Р Застосування сечовини	568.93	356.57	446.89	-21.45	25.33
Всього по сектору	89,620.79	32,497.55	32,955.28	-63.23	1.41

Встановлено, що для переходу агробізнесу на низьковуглецеве виробництво, капітальні інвестиції в аграрний сектор має бути збільшено не менше ніж на 15%, що забезпечить скорочення обсягів викидів парникових газів відповідно до амбітних цілей, визначених кліматичною політикою України.

Акцентовано, що потенційним джерелом фінансування «зеленої» трансформації агробізнесу є податкові надходження від сплати екологічного податку за викиди вуглецю. Обґрунтовано, що діючий наразі механізм вуглецевого оподаткування не є ефективним.

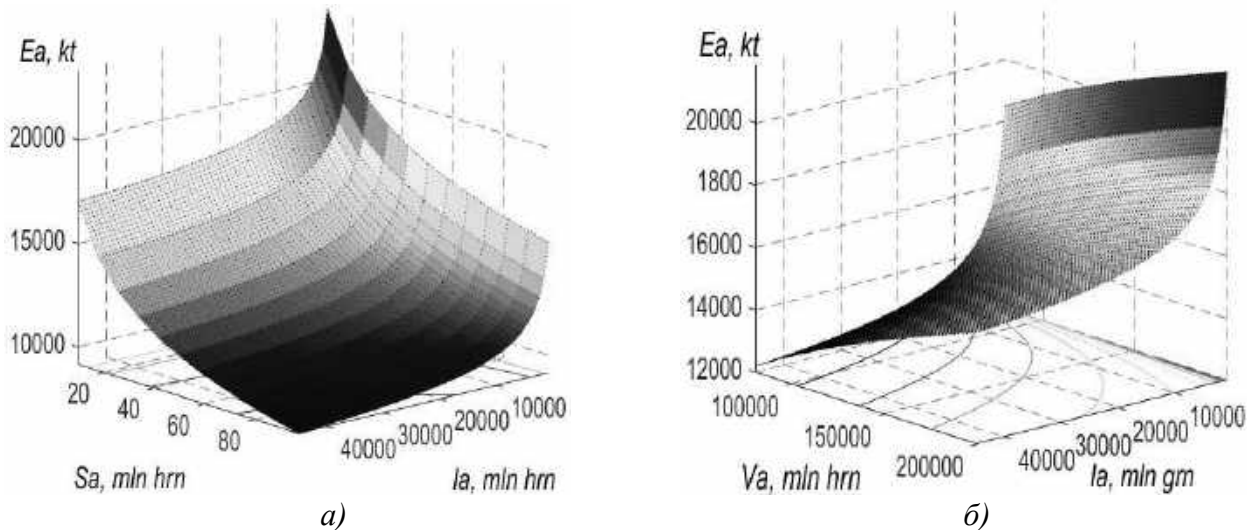

Рис. 7. Залежність обсягів викидів парникових газів від капітальних інвестицій в агробізнес та: а) витрат на навколишнє середовище; б) обсягів валової продукції.

Запропоновано механізм вуглецевого оподаткування, який на відміну від існуючого, сформовано за принципами: диференційованості (поділу платників податку за категоріями на: домогосподарства і мікроферми, середні ферми, а також великі агропідприємства і тваринницьких комплекси); пороговості (визначення рівня неоподаткованого мінімуму для домогосподарств і мікроферм, які ведуть підсобне або дрібне товарне виробництво); спрощеного адміністрування (через запровадження стандартних коефіцієнтів та цифрової звітності) та цільового стимулювання за моделлю *bonus-malus* (що передбачає зниження податкового навантаження для аграріїв, що застосовують новітні низьковуглецеві технології виробництва), що дозволить долучити до сплати вуглецевого податку одного з секторів ТОП-3 лідерів за емісією вуглецевих викидів, а відтак і збільшити податкові надходження до Фонду декарбонізації, які шляхом перерозподілу мають спрямовуватися на здешевлення кредитів для аграріїв, поширення «точного землеробства», компенсацію витрат по GHG-аудиту та здійсненню «зеленої» трансформації агробізнесу. Запровадження запропонованого механізму вуглецевого оподаткування дозволить не лише мобілізувати кошти до Фонду декарбонізації, а й посилить відповідальність аграріїв за забруднення навколишнього середовища.

У четвертому розділі – «Державне регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі в умовах посилення обмеженості використання природних ресурсів» – розроблено концепцію циркулярної трансформації

агробізнесу в умовах посилення обмеженості в природних ресурсів; визначено шляхи забезпечення ефективності біоенергетичної трансформації агробізнесу; розроблено Дорожню карту формування сприятливого середовища для розвитку ринку вуглецевих одиниць.

Проаналізовано споживання агробізнесом прісної води, існування дефіциту якої суттєво посилюється з руйнуванням Каховського водосховища (табл.2).

Таблиця 2

Використання води на зрошення в степовій зоні України протягом 2010-2023 рр., млн. м³

Області	Роки									
	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Дніпропетровська	16	21	20	23	28	36	41	52	36	27
Донецька	16	6	6	5	12	14	18	19	нд	нд
Запорізька	32	67	86	113	154	167	169	172	94	48
Кіровоградська	2	1	2	1	3	6	11	19	11	3
Луганська	4	-	-	-	1	1	1	1	нд	нд
Миколаївська	25	42	51	55	31	56	63	71	нд	нд
Одеська	71	111	103	108	139	144	151	154	97	71
Херсонська	695	961	914	1203	1174	1258	1277	1324	нд	нд
Разом по степній зоні	861	1209	1182	1508	1542	1682	1739	1822	х	х

*нд – відсутні дані через повномасштабне вторгнення рф

Встановлено тісноту взаємозв'язку між обсягами валової с/г продукції, капітальних інвестицій та спожитою на зрошення прісною водою (рис. 8), що дає підстави констатувати про існуючі загрози посилення дефіциту прісної води.

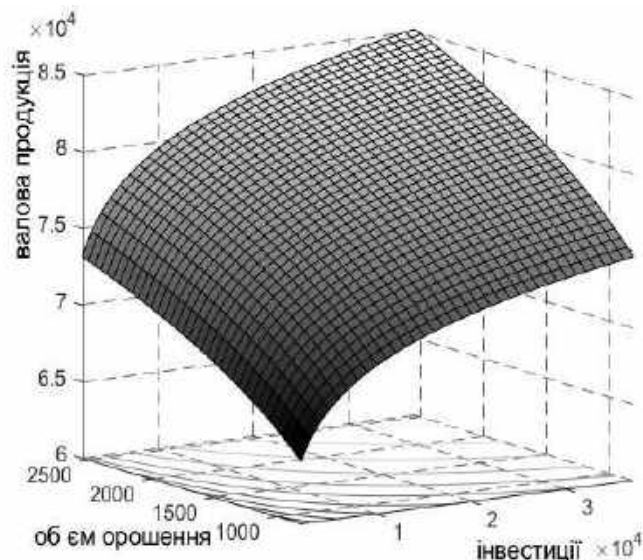

Рис. 8. Поверхня залежності валової продукції сільськогосподарського виробництва від обсягів капітальних інвестицій та використання води на зрошення.

Здійснено кореляційно-регресивний аналіз, за результатами якого побудовано багатофакторну нелінійну залежність (2):

$$Y = \ln 19.247 \cdot I^{0.052} \cdot V^{0.114} \cdot 0.927^S, \quad (2)$$

де Y – валова продукція сільськогосподарського виробництва (у постійних цінах 2010 р.), млн. грн.;

I - капітальні інвестиції в сільське господарство, млн. грн;

V - обсяг використання води на зрошення, млн. т;

S - площі сільськогосподарських угідь, тис. га.

Керуючись світовим досвідом, наголошено на доцільності використання для зрошення зворотних (стічних) вод. Проаналізовано цілі Стратегії адаптації до зміни клімату сільського, лісового та рибного господарств України до 2030 року. Виявлено, що жоден з векторів її реалізації не спрямований на раціональне використання прісних вод та запровадження екологонебезпечних технологій зрошення. Дещо дивними є і положення Водної стратегії України на період до 2050 року, схваленої розпорядженням КМУ від 9 грудня 2022 р. за № 1134-р. Проведений логічно-правовий аналіз цього програмного документу вказує на самоусунення держави від вирішення нагальних проблем зрошення в довгостроковій перспективі. Це особливо рельєфно простежується в окремих положеннях. Зокрема, показником досягнення цілі «Скорочення зростаючих ризиків нестачі води та надлишку води» вказано, що площа земель, на яких має здійснюватись зрошення та дренаж, у 2030 році повинна становити 500 тис. гектарів, що відповідно до даних Державної служби статистики України менше, ніж було під зрошенням у довоєнному 2021 році та у десятки разів менше за потребу, визначену в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень.

Виходячи з існуючих прогалин з державного регулювання трансформаційних змін в агробізнесі в умовах розвитку циркулярної економіки, розроблено Концепцію циркулярної трансформації агробізнесу в умовах посилення обмеженості доступу до природних ресурсів, яка передбачає перехід від лінійної моделі «видобуток-виробництво-споживання-відходи» до замкненого циклу використання прісних вод. Така конструкція узгоджується з підходами ЄС до *circular economy* і *sustainable bioeconomy*, які прямо пов'язують конкурентоспроможність бізнесу з раціональним використанням води й екосистем. Її реалізація передбачає поєднання економічних стимулів, регуляторних механізмів, цифрового моніторингу та інституційної підтримки впровадження ресурсоефективних технологій, повторного використання води та практик сталого землеробства, що в сукупності сприятиме підвищенню стійкості, конкурентоспроможності та екологічної безпеки агробізнесу.

Підкреслено значимість біомаси, як ресурсу придатного для повторного використання та самоенергозабезпечення агробізнесу. За розрахунками

експертів потенціал біомаси для виробництва біогазу/біометану в Україні складає майже 20 млрд м³/рік (табл.3).

Таблиця 3

Потенціал виробництва біогазу агробізнесом України

№п/п	Біогаз/біометан	Потенціал, млрд м ³ /рік
1	Біогаз з відходів тваринництва	0,9
2	Біогаз з поживних решток с/г культур	5,2
3	Енергетичні рослини:	
4	Біогаз з силосу кукурудзи (з 1 млн. га)	3,8
5	Біогаз з поживних культур (20% ріллі)	9,8
	Разом	19,7

Втім, біоенергетика в агросекторі є капіталомісткою, тому ефективність її трансформації потребує на поєднання інструментів: пільгових кредитів, часткові гарантії, грантів на CAPEX, підтримки pre-feasibility і технічної підготовки проєктів, страхування воєнних ризиків, а для малих і середніх виробників — спеціально адаптоване фінансування. Проте, інвестори інвестують капіталу біоенергетику лише тоді, коли мають зрозумілі правила доступу до мереж, приєднання, обліку, сертифікації, обігу гарантій походження, використання digestate, екологічного контролю та податкового режиму. З цією метою запропоновано запровадження кластерно-коопераційного та цифрово-аналітичного механізмів забезпечення ефективності біоенергетичної трансформації агробізнесу, перший з яких дозволить укрупнювати сировинну базу, зменшувати логістичні витрати та розподіляти ризики, а другий – скоротити трансакційні витрати і полегшити верифікацію походження енергії. Поєднання запропонованих механізмів дасть змогу перетворити біомасу з відходів на стратегічний ресурс декарбонізації, самоенергозабезпечення та додатковий дохід, отриманий від продажу вуглецевих одиниць.

Вивчено світовий досвід з формування сприятливого середовища для розвитку ринку вуглецевих одиниць. Констатовано, що не дивлячись на зроблені урядом перші кроки щодо запровадження в Україні ринку вуглецевих одиниць ще у 2019 р., він так до тепер і не запрацював. Втім, на COP-30 було чітко наголошено про доцільність масштабування операцій з вуглецевими одиницями відповідно до ст. 6 Паризької кліматичної угоди. Основною перешкодою запровадження вуглецевого ринку стало тимчасове припинення через війну дії Закону України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» від 12.12.2019 р. за №377-IX. Втім, з 2025 року його дію поновлено з введенням в дію Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів» від 08.01.2025 р. за №4187-IX, яким на КМУ покладено забезпечити прийняття нормативно-правових актів, необхідних

для реалізації його норм та привести у відповідність діючі нормативно-правові акти з МЗВ ВПГ. З цією метою запропоновано за принципово новим концептуально-цілісним підходом Дорожню карту формування сприятливого середовища для розвитку ринку вуглецевих одиниць, засновану на V-подібній моделі її реалізації (рис. 9), за якої стратегічне бачення послідовно деталізується до конкретних цілей, рішень і заходів, а їх реалізація супроводжується контролем відповідності отриманих результатів обраним стратегічним орієнтирам, що у підсумку сприятиме підвищенню простежуваності подій, запобіганню ризиків несвочасного виконання визначених завдань чи недосягнення очікуваних результатів.

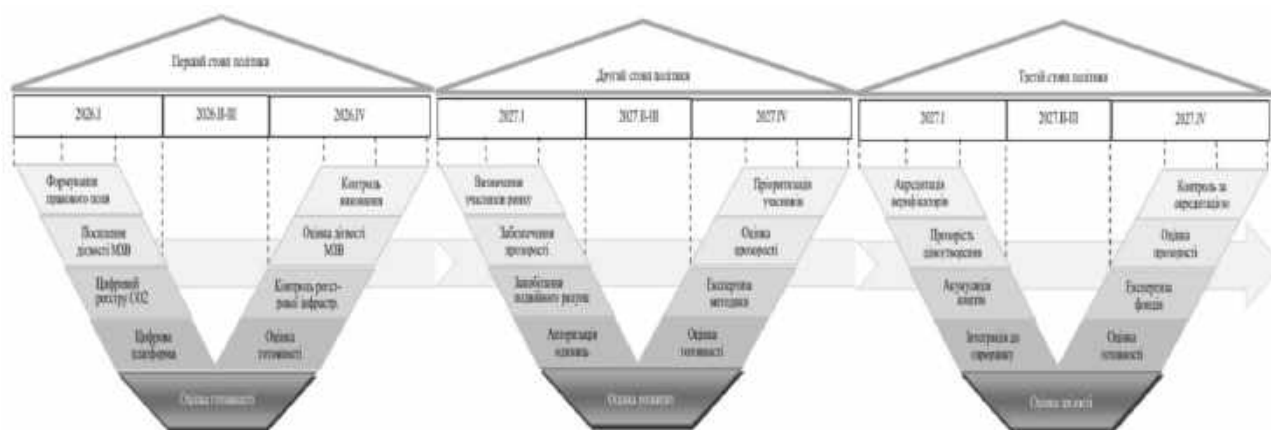

Рис. 9. Дорожня карта формування сприятливого середовища для розвитку ринку вуглецевих одиниць.

Доповнення запропонованої Дорожньої карти відповідальними органами та строками реалізації забезпечить нормативну, інституційну та цифрову визначеність дій, передбачуваність та координацію рішень, довіру інвесторів та учасників ринку, створить передумови для інтеграції EU ETS та СТВ, а отже сприятиме мобілізації фінансових ресурсів для декарбонізації економіки.

У п'ятому розділі – «Державне регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі в умовах прискореної цифровізації» - окреслено вектори розвитку «кліматично розумного» агробізнесу в умовах прискореної цифрової трансформації; визначено шляхи створення ШІ-агентної інфраструктури цифрової трансформації агробізнесу з урахуванням рушійних факторів впливу на цифровий простір; розроблено алгоритм кібергігієни цифрової трансформації агробізнесу в умовах прискорених змін ландшафту кіберзагроз.

Проведено всебічну діагностику поточного рівня цифровізації в аграрному секторі України. Констатовано, що два роки поспіль (2022-2023) Міністерство цифрової трансформації України складає Звіт з Індексу цифрової трансформації регіонів України, який надає можливість спостерігати динаміку процесів інформатизації та цифровізації у 24 регіонах країни (табл.4).

Однак, як свідчать дані табл.2, Індекс цифрової трансформації регіонів України включає лише 8 субіндексів, і лише по регіонам, на відміну від 17, визначених ФАО для оцінки готовності громад, аграрних підприємств та фермерських господарств до цифрової трансформації. Відтак, інформація щодо аграріїв, бажаючих приєднатись до ІЦА практично відсутня.

Таблиця 4

Індекс цифрової трансформації регіонів України в розрізі субіндексів у 2023 році

Області	Індекс цифрової трансформації регіонів України в розрізі субіндексів							
	Інституційна спроможність	Розвиток інтернету	Розвиток ЦНАП	Режим без паперів	Цифрова освіта	Візитівка області	Е-послуги	Галузева ЦТ
Вінницька	0,900	0,784	0,712	0,868	0,920	0,600	0,551	0,848
Волинська	0,880	0,870	0,808	0,865	0,624	0,900	0,947	0,747
Дніпропетровська	1,000	0,902	0,908	0,923	0,968	1,000	0,901	0,826
Донецька	0,320	0,118	0,369	0,605	0,546	0,600	0,569	0,272
Житомирська	0,380	0,769	0,515	0,743	0,552	0,100	0,566	0,511
Закарпатська	0,800	0,602	0,683	0,813	0,820	1,000	0,847	0,688
Запорізька	0,598	0,185	0,432	0,141	0,658	0,050	0,428	0,065
Івано-Франківська	0,900	0,769	0,643	0,599	0,240	0,600	0,610	0,690
Київська	0,685	0,689	0,744	0,718	0,542	1,000	0,728	0,534
Кіровоградська	0,320	0,619	0,589	0,622	0,524	0,500	0,528	0,454
Львівська	0,880	0,914	0,905	0,951	0,840	0,600	0,885	0,918
Миколаївська	0,167	0,609	0,510	0,487	0,656	0,900	0,534	0,105
Одеська	1,000	0,849	0,706	0,819	0,620	1,000	0,904	0,601
Полтавська	0,800	0,917	0,709	0,902	0,936	1,000	0,738	0,836
Рівненська	0,960	0,609	0,653	0,853	0,472	1,000	0,733	0,732
Сумська	0,300	0,173	0,066	0,182	0,398	0,000	0,416	0,104
Тернопільська	1,000	0,916	0,747	0,856	0,732	1,000	0,672	0,773
Харківська	0,728	0,926	0,696	0,809	0,968	0,500	0,809	0,773
Херсонська	0,286	0,179	0,383	0,612	0,834	0,500	0,286	0,092
Хмельницька	0,800	0,756	0,504	0,667	0,458	0,100	0,664	0,637
Черкаська	0,656	0,595	0,711	0,731	0,686	0,500	0,687	0,719
Чернівецька	0,500	0,374	0,733	0,740	0,546	0,500	0,589	0,447
Чернігівська	0,612	0,404	0,630	0,536	0,546	0,600	0,720	0,509

Розглянуто ефективність існуючих законодавчої бази, регуляторних актів, програм державної підтримки та стратегічних ініціатив, спрямованих на стимулювання цифрової трансформації. Встановлено, що згідно Розпорядження

КМУ від 05 вересня 2023 р. за №774-р. на Міністерство цифрової трансформації покладено обов'язок протягом шести місяців з дня прийняття даного Розпорядження забезпечити розроблення та затвердження методичних рекомендацій щодо методології визначення Індексу цифрової економіки та суспільства (DESI). Даний показник за метрикою розрахунків є більш деталізованим, втім, до тепер не надано можливості його застосування для оцінки готовності громад, аграрних підприємств та фермерських господарств до цифрової трансформації.

Відтак, основними векторами формування державної політики зі створення «розумного» агробізнесу мають стати: створення сприятливого цифрового середовища; забезпечення належного інформаційного забезпечення цифрової трансформації агробізнесу у відповідності до європейських стандартів; здійснення координаційної роботи з безперервного відстеження процесів впровадження цифрових технологій в агробізнесі та їх соціально-економічних наслідків у динаміці; розробка та затвердження типової форми статистичної звітності щодо прогресу цифрової трансформації аграріїв та територіальних громад; приєднання до цифрового ринку ЄС, досягнення синергії між країнами у царині новітніх технологій та транскордонної торгівлі, усунення зайвих регуляторних бар'єрів та здійснення цифрової трансформації агросектора, створюючи цілу екосистему; створення ШІ-агентної інфраструктури цифрової трансформації агробізнесу.

Наголошено, що наразі ШІ-агентна інфраструктура в агробізнесі набуває лише початкового свого розвитку. Її формування передбачає створення цифрових платформ, даних алгоритмів, програмних агентів, протоколів взаємодії та організаційно-управлінських рішень, що забезпечують автоматизацію, координацію, аналітичну підтримку й адаптивне управління бізнес процесам на основі штучного інтелекту. Сьогодні її створення маємо можливість спостерігати лише в агрохолдингах, зокрема МНП, KERNEL та ASTARTA. Зокрема, KERNEL починає створення ШІ-агентної інфраструктури зі створення власної цифрової платформи управління агровиробництвом - FMS Digital Agribusiness (DAB) та першого модуля системи. Сьогодні таких модулів шість: модуль планування технології; модуль скаутингу та паспорта поля, книга нарядів онлайн (КНО), калькулятор норм добрив та лабораторна інформаційна менеджмент-система.

Натомість, розвиток цифрових технологій прискореними темпами вимагає швидшого реагування на зовнішні трансформаційні зміни, що потребує на створення відповідної нормативно-правової та методично-рекомендаційної бази. Особливої гостроти дане питання набуває із запровадженням квантових технологій. З метою визначення шляхів створення ШІ-агентної інфраструктури розглянуто ряд можливих шляхів її створення, зокрема: консервативний – «класичний агентний control plane + квант як tool»; гібридний – «agent mesh + broker рішень між CPU/HPC/QPU»; галузевий – «вертикальні агенти з квантовими доменними модулями» та ін. Здійснено їх компаративний аналіз,

результати якого стали підґрунтям чіткого виокремлення шляхів створення ШІ-агентної інфраструктури для агробізнесу, що умовно згруповані в наступні групи: нормативно-правові (розробка та введення стандартів поведінки); організаційні (проведення інвентаризації криптографії, створення шару оркестрації, визначення оптимального маршруту виконання функції, визначення бюджетів, ризиків тощо); технологічні (створення агентних платформ, визначення квантових контурів, ключів, токенів доступу; безпекові (створення КЕМ-схем і механізмів захисту довгострокових даних, поєднання агентної оркестрації, гібридних обчислень та постквантової безпеки). Запропоновано створення за ризик-орієнтованим підходом ШІ-агентної інфраструктури цифрової трансформації агробізнесу, засновану на оркестрації ШІ-агентів та забезпеченні інтероперабельності, багаторівневій автентифікації, сегментації доступу до інформації та due diligence політиці, яка дозволить ШІ-агентам діяти від імені користувача та виконувати послідовні дії в цифровому середовищі, пов'язані з формуванням цифрового паспорту продукції, ланцюга постачання та ланцюга створення доданої вартості.

Підкреслено значимість безпекових заходів в умовах становлення квантової епохи. Акцентовано, що актуальні рамки NIST CSF 2.0 і NCSC 2025 зміщують акцент на управлінську відповідальність керівництва, безперервне управління ризиком і готовність до відновлення, тобто кібергігієна стає частиною загальної стійкості агробізнесу, а не лише ІТ-функцією. Запропоновано алгоритм побудови кібергігієни агробізнесу, що охоплює перехід від фішингостійкої автентифікації до identity-first і zero-trust підходів, мікросегментації мережі, безперервного управління вразливістю, посилення кібербезпеки ланцюга постачання, а також безпечне використання ШІ-інструментів. Запровадження на практиці запропонованого алгоритму побудови кібергігієни агробізнесу дозволить уникнути можливих кібкратак та кіберінцидентів, чисельність яких невпинно зростає зі все складнішими наслідками.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено вирішення важливої наукової проблеми обґрунтування теоретичних і методологічних засад, розробки науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі України.

1. Уточнено фундаментальні дефініції поняття «державне регулювання трансформаційних перетворень агробізнесу», що створило теоретичне підґрунтя для формування авторського визначення досліджуваного поняття за ітеративно-інкрементивним підходом, за якого під державним регулюванням трансформаційних перетворень в агробізнесі слід розуміти систему важелів впливу держави, спрямованих на координацію діяльності агробізнесу в умовах прискорених трансформаційних змін та його швидку адаптацію до глобальних

структурних зрушень і зростаючої невизначеності задля створення стійкого, конкурентоспроможного та справедливого по відношенню до теперішніх та прийдешніх поколінь сектору продовольчого забезпечення. Запропоноване визначення дозволяє розкрити зміст досліджуваного поняття як динамічної та багаторівневої категорії, орієнтованої на забезпечення збалансованого розвитку агробізнесу в умовах глобальних структурних зрушень і зростаючої невизначеності.

2. Проаналізовано європейське та національне нормативно-правове поле з оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних перетворень. Встановлено, що за формальними вимогами українська модель оцінювання результативності регуляторного впливу держави певною мірою відтворює логіку Better Regulation Guidelines. Втім, її практична реалізація часто характеризується меншою глибиною аналізу, обмеженою якістю даних і слабшою інтеграцією результатів *ex post* оцінювання у подальший нормотворчий процес. Уточнено сутність поняття «результативність державного регулювання» та визначено параметри урядових рішень, які підлягають обов'язковій оцінці очікуваних результатів. Визначено критерії та методика оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі за ціннісно-адаптаційним підходом з урахуванням здатності державної політики витримувати геоекономічні та геополітичні шоки, швидко адаптуватися до викликів невизначеності, а також сприймати нові вразливості як можливості подальшого розвитку, до яких віднесено: цінність запровадження урядових рішень; адаптивність та регуляторна гнучкість; випереджальна спроможність; керована стратегічна автономія; буферизації та фінансово-фіскальна витривалість; довіра до влади; соціальна сприйнятність з вартістю життя; скоординованість та комплементарність із діючим законодавством, стратегічними документами, інтересами стейкхолдерів та ЦСР; амбіційність до економічного зростання та інтелектуалізація. Запровадження перелічених критеріїв дозволить мати більш реалістичні результати оцінювання, а отже і приймати виважені рішення в інтересах стейкхолдерів.

Здійснено компаративний аналіз моделей оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних змін, що набули поширення в зарубіжних країнах, зокрема Канаді, Бельгії, Польщі та ін., що дозволило виокремити цінний для України досвід, а отже і сформулювати імітаційну модель методики оцінювання державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі, яка на відміну від існуючих, заснована на ціннісно-адаптаційному підході та спрямована на забезпечення здатності державної політики швидко адаптуватись до трансформаційних змін і невизначеності через використання їх викликів, не як загрози, а як можливостей для досягнення амбіційних цілей сталого розвитку.

3. Охарактеризовано трансформацію світоустрою від біполярної до багатополлярної моделі міжнародних відносин та на конкретних прикладах

протекціоністських практик США, Китаю та ЄС розглянуто вплив гео економічних змін на трансформаційні перетворення в агробізнесі України. Підкреслено, що застосування експортних обмежень і тарифних бар'єрів призводить до спотворення конкурентних умов на світових аграрних ринках, що особливо відчутно для країн з експортно орієнтованою аграрною економікою. З урахування факторів впливу за прагматичним підходом запропоновано механізм державного регулювання диверсифікації торговельних відносин агробізнесу в умовах трансформації світоустрою від біполярної до багатополлярної моделі міжнародних відносин, реалізація якого дозволить мати чітку уяву щодо інституційного, договірно-правового, фінансово-інвестиційного, митно-логістичного та інтелектуально-цифрового контуру державного впливу на розвиток агросектору, що дозволить сформувати резильєнтно-поліцентричну політику держави та забезпечити у такий спосіб збереження конкурентних позицій агробізнесу України на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

4. Акцентовано увагу на трансформаційних змінах агробізнесу, що виникли внаслідок загострення геополітичних викликів, і насамперед, через забруднення сільськогосподарських земель вибухонебезпечними предметами. Зазначено, що у відповідь на геополітичні виклики уряд України започаткував нові механізми державного регулювання, зокрема механізм компенсації агровиробникам витрат на розмінування земель. Підкреслено, що попри масштаб мінної загрози та вибухової небезпеки, за оцінками експертів даний механізм визнано недостатньо ефективним через відсутність належного контролю за розмінуванням сільськогосподарських угідь та ефективністю використання коштів державної підтримки, що ускладнює здійснення нормативної грошової оцінки земель і відповідно функціонування ринку землі. З метою пошуку шляхів удосконалення її методики, досліджено еволюцію становлення та розвитку нормативної грошової оцінки земель протягом 1990-2024 р., встановлено прогалини, характерні кожному з її етапів та обгрунтовано доцільність її удосконалення за функціонально-фіскальним підходом, вибір якого пояснюється тим, що проблема розмінування с/г угідь лежить одночасно у площині земельного права, податкової справедливості, кадастрового обліку та економіки відновлення. Запропоновано алгоритм модифікації Методики нормативної грошової оцінки земель, сформований за функціонально-фіскальним підходом, який передбачає запровадження коригувального коефіцієнта, визначеного з урахуванням факту мінного забруднення земель (інформацію щодо яких внесено до Державного земельного кадастру), ступеню їх придатності до використання та інших обставин, що можуть мати вплив на величину нормативно капіталізованого рентного доходу, закріплення якого на законодавчому рівні забезпечить справедливе оподаткування розмінованих земель сільськогосподарського призначення за контурно-частковим підходом. Наголошено на потребі внесення змін до ст.1 Закону України «Про оцінку земель» від 11.12.2003 р. за №1378-IV та ст. 1 постанови КМУ «Про

затвердження Порядку відбору проб ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення, очищених від вибухонебезпечних предметів» від 14 липня 2025 р. за №844, а також постанови КМУ «Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земельних ділянок» від 03.11.2021 р. за №1147 та Податкового кодексу України в частині оподаткування земель.

5. Здійснено аналіз динаміки державної підтримки трансформаційних перетворень в агробізнесі в умовах повномасштабної війни. Констатовано недостатній рівень її ефективності через компенсаційний характер державної політики підтримки аграрного сектору. З метою пошуку шляхів подолання даної прогалини здійснено компаративний аналіз механізмів державної підтримки аграрного сектору в країнах ЄС, США, Канаді та Україні. Підкреслено, що не дивлячись на неодноразові спроби уряду створити ефективну політику державної підтримки агробізнесу, досягти поставленої мети не вдалося через: компенсаційний характер, відсутність передбачуваності і стратегічної підтримки, недостатню адресність для малих і сімейних господарств, слабку архітектуру управління ризиками та відсутність повноцінної цифрової трансформації. Обґрунтовано потребу переорієнтації політики державної підтримки агробізнесу на мобілізацію приватних інвестицій, що дозволить поступово змінити компенсаційний характер державної політики підтримки аграрного сектору на стимулюючий. Запропоновано імітаційну модель трансформації характеру державної підтримки аграріїв від компенсаційного до стимулюючого, сформовану за transition finance підходом та VSME-логікою, які дозволили виокремити основні контури трансформації та цілком змінити конфігурацію державної підтримки, яка на відміну від існуючої, призначатиметься Виплатною агенцією, виходячи з даних ESG-портфоліо агробізнесу та бальної оцінки суспільної віддачі бюджетних коштів, заснованої на показниках результативності діяльності аграріїв, верифікованих через системи прозорості і контролю - ІСАК та FSDN.

6. Розглянуто еволюцію кліматичної політики України та здійснено аналіз її впливу на трансформаційні зміни в агробізнесі. Констатовано, що діюча роками кліматична політика, не дивлячись на її неодноразовий перегляд, до тепер лишається недостатньо ефективною через відсутність належного інформаційного забезпечення, оскільки в Україні до тепер не імплементовано Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) та стандарти ESRS, введені в дію з 01.01.2024 р., якими регламентовано порядок формування корпоративної звітності зі сталого розвитку, а отже і відображення еко- та кліматичної складової діяльності агробізнесу. Наголошено, що поза увагою до тепер лишається і імплементація GHG Protocol (Greenhouse Gas Protocol), який має стати фундаментальним підґрунтям визначення обсягів вуглецевих викидів за SCOPE1, SCOPE2 та SCOPE3, необхідних для формування цифрового паспорту вуглецевого сліду виготовленої продукції аграріями, запровадження якого є обов'язковим для суб'єктів господарювання–експортерів продукції до європейських країн з 2028 р. Запропоновано створення МЗВ-системи

вуглецевих викидів за нормативно-правовим підходом, яка на відміну від існуючої, передбачає створення інституційно-інформаційного забезпечення «зеленої» трансформації агробізнесу у відповідності до європейських стандартів (CSRD, ESRS, GHG Protocol та ін.), що дозволить перейти від формального кліматичного управління до більш жорсткої кліматичної політики, змінивши при цьому існуючу Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період 2030 р. на FLAG-орієнтовану кліматичну стратегію, здатну забезпечити збалансування екологічної відповідальності та конкурентоспроможності агробізнесу;

7. Констатовано, що стратегічним орієнтиром трансформаційних змін в агробізнесі наразі обрано низьковуглецеве виробництво, досягнення якого, є можливим за умови послідовного застосування арсеналу організаційно-економічних, технологічних, інституційних і регуляторних інструментів. Обґрунтовано доцільність запровадження у рамках державного регулювання «зеленої» трансформації агробізнесу державного декаплінг-аудиту, заснованого на оцінці декаплінг-ефекту, визначення якого дозволить мати чітку уяву про тісноту взаємозв'язку між обсягами виробництва, інвестованим капіталом у новітні екологічні технології та викидами вуглецю, а отже і мати більш об'єктивну оцінку ефективності державного регулювання у сфері низьковуглецевого розвитку, ресурсоефективності та сталого господарювання агробізнесу.

Запропоновано авторські економіко-математичні моделі оцінювання за декаплінг-підходом впливу галузей рослинництва та тваринництва на забруднення навколишнього середовища. Здійснено компаративний аналіз прогнозів змін викидів парникових газів з нарощуванням обсягів валової продукції аграрного виробництва, визначених Інститутом економіки та прогнозування НАН України та визначених за авторською методикою. Здійснено GAP-аналіз, за результатами якого визначено шляхи досягнення амбітних цілей щодо скорочення вуглецевих викидів, передбачених Стратегією низьковуглецевого розвитку України до 2050 року.

8. Акцентовано, що потенційним джерелом фінансування «зеленої» трансформації агробізнесу є податкові надходження від сплати екологічного податку за викиди вуглецю. Запропоновано механізм вуглецевого оподаткування, який на відміну від існуючого, сформовано за принципами: диференційованості (поділу платників податку за категоріями на: домогосподарства і мікроферми, середні ферми, а також великі агропідприємства і тваринницьких комплекси); пороговості (визначення рівня неоподатковуваного мінімуму для домогосподарств і мікроферм, які ведуть підсобне або дрібне товарне виробництво); спрощеного адміністрування (через запровадження стандартних коефіцієнтів та цифрової звітності) та цільового стимулювання за моделлю *bonus-malus* (що передбачає зниження податкового навантаження для аграріїв, що застосовують новітні низьковуглецеві технології виробництва), що дозволить долучити агробізнес, як один з секторів ТОП-3 лідерів за емісією вуглецевих викидів, до сплати податку за викиди вуглецю, а

відтак і збільшити податкові надходження до Фонду декарбонізації, які шляхом перерозподілу спрямовуватимуться на здешевлення кредитів для аграріїв, поширення «точного землеробства», компенсацію витрат по GHG-аудиту та здійсненню «зеленої» трансформації.

9. Проаналізовано споживання агробізнесом прісної води, існування дефіциту якої суттєво посилилось з руйнуванням Каховського водосховища. Керуючись світовим досвідом, наголошено на доцільності використання для зрошення зворотних (стічних) вод. Проаналізовано цілі Стратегії адаптації до зміни клімату сільського, лісового та рибного господарств України до 2030 року. Виявлено, що жоден з векторів її реалізації не спрямований на раціональне використання прісних вод та запровадження екологонебезпечних технологій зрошення. Запропоновано Концепцію циркулярної трансформації агробізнесу в умовах посилення обмеженості доступу до природних ресурсів, конструкція якої передбачає перехід від лінійної моделі «видобуток-виробництво-споживання-відходи» до замкненого циклу використання прісних вод, що узгоджується з підходами ЄС до circular economy і sustainable bioeconomy, які прямо пов'язують конкурентоспроможність агробізнесу з раціональним використанням води й екосистем.

10. Досліджено світовий досвід з формування сприятливого середовища для розвитку ринку вуглецевих одиниць. Констатовано, що не дивлячись на зроблені урядом перші кроки щодо запровадження в Україні ринку вуглецевих одиниць, він так до тепер і не запрацював. Запропоновано Дорожню карту формування сприятливого середовища для розвитку ринку вуглецевих одиниць, якою чітко визначені заходи, що мають бути вжиті, визначено часовий ряд їх реалізації та передбачено здійснення V-подібного контролю, за якого кожному етапу формування вимог та реалізації відповідає свій етап перевірки, що у підсумку забезпечує кращу простежуваність подій, менший ризик несвоєчасного виконання визначених завдань та вища доказовість результатів.

11. Здійснено, спираючись на дані Міністерства цифрової трансформації за територіальним підходом діагностику поточного рівня цифровізації в агросекторі України, за результатами якої визначено вектори формування державної політики зі створення «кліматично розумного» агробізнесу, одним з яких є створення III-агентної інфраструктури цифрової трансформації аграрного сектору. З метою визначення шляхів створення III-агентної інфраструктури розглянуто ряд можливих шляхів, зокрема: зокрема: консервативний – «класичний агентний control plane + квант як tool»; гібридний – «agent mesh + broker рішень між CPU/НРС/QPU»; галузевий – «вертикальні агенти з квантовими доменними модулями» та ін. Здійснено їх компаративний аналіз, результати якого стали підґрунтям чіткого виокремлення шляхів створення III-агентної інфраструктури для агробізнесу. Розроблено алгоритм створення за ризик-орієнтованим підходом III-агентної інфраструктури цифрової трансформації агробізнесу, засновану на оркестрації III-агентів та забезпеченні інтероперабельності, багаторівневій автентифікації, сегментації

доступу до інформації та due diligence політиці, яка дозволить ШІ-агентам діяти від імені користувача та виконувати послідовні дії в цифровому середовищі, пов'язані з формуванням цифрового паспорту продукції, оцифруванням ланцюга постачання та ланцюга створення доданої вартості

Підкреслено значимість безпекових заходів в умовах становлення квантової епохи. Запропоновано алгоритм побудови кібергігієни агробізнесу, що охоплює перехід від фішингостійкої автентифікації до identity-first і zero-trust підходів, мікросегментації мережі, безперервного управління вразливостями, посилення кібербезпеки ланцюга постачання, а також безпечне використання ШІ-інструментів. Запровадження на практиці запропонованого алгоритму побудови кібергігієни агробізнесу дозволить уникнути можливих кібкратак та кіберінцидентів, чисельність яких невпинно зростає зі все складнішими наслідками.

Запровадження поданих пропозицій сприятиме вдосконаленню політики та механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі, підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, своєчасному виявленню ризиків і відхилень, а також забезпеченню гнучкого коригування інструментів державного регулювання відповідно до динаміки інституційного, соціально-економічного та цифрового середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

1. Andriushchenko, K., Datsii, O., Lavruk, O., Dmytrenko, R., Kutashev, I., Vinichenko I., Mishchenko, D., Kakhovych, Y., Pivovarov, K., & Ortina, G. (2021). Development of a matrix of food industry capacity for making management decisions in the formation of sustainable development of agroecosystems. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2(13(110)), 16–27. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.227805> (SCOPUS)

Особистий внесок автора: здійснено теоретико-методичне дослідження з метою визначення необхідності та особливостей розробки матриці потенціалу харчової промисловості для прийняття управлінських рішень у формуванні сталого розвитку агроєкосистем).

2. Datsii, O., Levchenko, N., Shyshkanova, G., Dmytrenko, R., & Abuselidze, G. (2021). State Decoupling Audit of Low-Carbon Agricultural Production. *Rural Sustainability Research*, Volume 45 Issue (340) pp. 94-112. doi:10.2478/plua-2021-0011 URL: <https://sciendo.com/issue/PLUA/45/340> (SCOPUS)

Особистий внесок: у рамках підготовки другого національно визначеного внеску до Паризької угоди розроблено Дорожню карту запровадження державного декаплінг-аудиту низьковуглецевого сільськогосподарського виробництва).

3. Dvигun, A., Datsii , O., Levchenko, N., Shyshkanova, G., & Dmytrenko, R. (2022). Rational Use of Fresh Water as a Guarantee of Agribusiness Development in the Context of the Exacerbated Climate Crisis. *Science and Innovation*, 18(2), 85–99. <https://doi.org/10.15407/scine18.02.085> (SCOPUS)

Особистий внесок: визначено вектори адаптації агробізнесу до кліматичних змін, а також, і стратегії та тактики його водозабезпечення на середньо- та довгострокових часових горизонтах).

Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України

4. Дмитренко Р.М. Вектори державного регулювання створення «зелених» робочих місць в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №12. С. 118–122. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.12.118

5. Дмитренко Р.М. Державне регулювання явища декаплінгу в процесі трансформаційних перетворень з «озеленення» аграрного бізнесу. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 1 (24). С. 23-28. DOI: <https://doi.org/10.32836/2310-9653-2020-1.5>

6. Дмитренко Р. М. Модифікація методики нормативної грошової оцінки земель як забезпечення функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 8. С. 127–132. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.8.127

7. Дмитренко Р. М. Портфоліо системи державного регулювання розвитку агробізнесу в умовах трансформації до низьковуглецевої економіки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 4. DOI: 10.32702/2307-2156-2021.4.30

8. Дмитренко Р.М. Формування державної політики зі створення «кліматично розумного» агробізнесу як каталізатора перетворень агропродовольчої системи та сільських територій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 2. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.2.16>

9. Дмитренко Р.М. Державне регулювання процесу декарбонізації агробізнесу в умовах трансформації України до низьковуглецевої моделі економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 6. С. 234-240. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.6.234>

10. Дмитренко Р.М. Ефективна взаємодія владних структур та суб'єктів малого та середнього аграрного бізнесу. *Розвиток міста*. 2024. Вип. 3 (03). С. 18-22. DOI:

11. Дмитренко Р.М. Передумови державного регулювання економіки та формування політики розвитку агробізнесу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 21. С. 201-207. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.21.201>

12. Дмитренко Р.М. Напрями реалізації стратегії державної підтримки аграрного бізнесу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. №

11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.11.17>

13. Дмитренко Р.М. Зарубіжний досвід формування політики розвитку аграрного бізнесу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2024. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.12.6>

12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.12.6>

14. Дмитренко Р.М. Сутнісний зміст державного регулювання розвитку агробізнесу. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. *Політичні науки та публічне управління*. 2024. № 3 (75). С. 23-28. DOI: [10.32689/2523-4625-2024-3\(75\)-3](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2024-3(75)-3)

15. Дмитренко Р.М. Державні інноваційні механізми розвитку аграрного підприємництва. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2025. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.2.14>

16. Дмитренко Р.М. Особливості державного регулювання аграрного бізнесу. *Публічне урядування*. 2024. № 3 (40). С. 13-17. DOI: [10.32689/2617-2224-2024-3\(40\)-2](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-3(40)-2)

17. Дмитренко, Р. М. Цілі та напрями державної підтримки розвитку аграрного бізнесу. *Публічне урядування*. 2024. № 4 (41). С. 27-33. DOI: [10.32689/2617-2224-2024-4\(41\)-3](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2024-4(41)-3)

18. Дмитренко Р.М. Механізм вуглецевого оподаткування агровиробників в умовах трансформації до низьковуглецевої економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 5. С. 241-249. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.5.241>

19. Дмитренко Р.М. Відтворювальні механізми державного управління реалізацією економічних інтересів суб'єктів аграрного бізнесу. Успіхи і досягнення у науці 2025. №4 (14). С. 441-453. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-4\(14\)-441-453](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-4(14)-441-453)

20. Дмитренко Р.М. Підходи до розвитку програмно-цільового управління аграрним бізнесом. *Наукові перспективи*. 2025. № 4 (58). С. 568-579. DOI: [10.52058/2708-7530-2025-4\(58\)-568-579](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-4(58)-568-579)

21. Дмитренко Р.М. Державне регулювання аграрного бізнесу в сучасних умовах господарювання. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 5 (13). С. 491-501. DOI: [10.52058/3041-1572-2025-5\(13\)-491-501](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-5(13)-491-501)

Інші видання

22. Дмитренко Р.М. Державно-приватне партнерство як форма реалізації державної політики розвитку аграрного бізнесу. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. *Юридичні науки*, 2024. № 3 (71). С. 18-22.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

23. Дмитренко Р.М. Фінансова підтримка як важлива складова державного регулювання розвитку аграрної сфери економіки. Сучасні проблеми енергоресурсозбереження в будівництві, містобудуванні, та житлово-

комунальному господарстві : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих учених 6-8 листопада 2018 р. Запоріжжя: ЗНТУ, 2018. - С. 240-242.

24. Дмитренко Р.М. Прогнозування структурних зрушень в аграрному бізнесі. Перспективні напрями та інноваційні досягнення аграрної науки: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 145-річчю від заснування кафедри ботаніки та захисту рослин, 24 травня 2019 р. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 273-276.

25. Дмитренко Р.М. Державне регулювання передачі земель сільськогосподарського призначення об'єднаним територіальним громадам. Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування: тези доповідей Всеукраїнської науковопрактичної конференції (Мелітополь 18 жовтня 2019 р.) / відп. ред. Ортіна Г.В. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. С. 169-171.

26. Дмитренко Р.М. Державне регулювання розвитку аграрного бізнесу в умовах інвайронменталізації економіки. Економіко-управлінські аспекти трансформації та інноваційного розвитку галузевих і регіональних суспільних систем в сучасних умовах: 2020 рік: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 28- 29 квітня 2020 р. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2020. С. 31-33.

27. Дмитренко Р.М. Державне регулювання грошової оцінки сільськогосподарських угідь в період становлення ринку земель. Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності»: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 14-15 травня 2020 року. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2020. С. 43-46.

28. Дмитренко Р.М. Державне регулювання збалансованого еколого-економічного розвитку аграрного бізнесу в контексті змін клімату. // Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи : матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 30-31 жовтня 2019 р. : В 3 т. – Том 3. – Дніпро : Видавничополіграфічний центр «Гарант СВ», 2019. С.98-100.

29. Дмитренко Р.М. Рентне регулювання використання агробізнесом прісної води в умовах децентралізації. Інструменти і практики публічного управління в контексті децентралізації: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. 23 червня 2020. Житомир: ЖНАЕУ. С. 132-134.

30. Дмитренко Р.М. Вектори модифікації рентного регулювання використання агробізнесом підземних вод. Актуальні проблеми розвитку фінансової системи України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів: збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 22 червня 2020 р.). Херсон : ХНТУ, 2020. С. 63-65.

31. Дмитренко Р.М. Зарубіжний досвід надання публічних послуг.

Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 29-30 жовтня 2020 р. : В 2 т. - Том 2. - Дніпро : Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ», 2020. – С. 92-94.

32. Дмитренко Р.М. Диференційований підхід до оподаткування суб'єктів аграрного бізнесу в умовах трансформаційних перетворень // Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств: тези доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 14-15 травня 2020 р. – Дніпро : ННІЕ, 2020. С.104-105.

33. Дмитренко Р.М. Еволюція методик грошової оцінки земель з трансформаційними змінами в економіці. Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи : матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 29-30 жовтня 2020 р. : В 2 т. – Том 2. – Дніпро : Видавничо-поліграфічний центр «Гарант СВ», 2020. С.58-60.

34. Дмитренко Р.М. Державна політика зрошення — запорука забезпечення сталого екозбалансованого розвитку землеробства. Всеукраїнська науково-практична конференція за міжнародною участю “Сучасні тенденції та суперечності розвитку світової економіки та бізнесу”: збірник матеріалів конференції, м. Київ, 25 січня 2022 р. / ред. кол.: І. А.Семенець-Орлова (гол. ред.), І. І.Каліна (заст. гол. ред), Ю. В. Мазур (упоряд. і відп. ред.) та ін. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2022. С. 249-252.

35. Дмитренко Р.М. Модифікація державної політики захисту вітчизняних аграріїв від жорсткої експансії іноземного бізнесу. Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 травня 2021 року / За заг. редакцією проф. Ткаченко А.М. – Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2021. С. 244-246.

36. Дмитренко Р.М. Державне регулювання земельних відносин та водокористування в агробізнесі через створення державного водного фонду. Теоретичні та практичні питання аграрної науки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 18 травня 2022 р. : у 2 ч. / за заг. ред. А. С. Кобця. Дніпро, 2022. Ч. 2.С. 102-104.

37. Дмитренко Р.М. Створення умов забезпечення трансформації агробізнесу до низьковуглецевого виробництва. Стратегічні пріоритети розвитку підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: матеріали III-ої Міжнародної науково-практичної конференції, Запоріжжя, 11-12 травня 2022 року. [Електронний ресурс] Електрон. дані. - Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. С. 217-219.

38. Sobirov, B., Yekimov, S., Sitkovska, A., Iushchenko, L., Dmytrenko, R. (2022) Using Digital Ecosystems in Agriculture. Lecture Notes in Networks and Systems, vol. 474, pp. 171-176. DOI: 10.1007/978-3-031-05778-6_18 (https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-05778-6_18)

39. Leonidov, I., Yekimov, S., Iushchenko, L., Dmytrenko, R., Sitkovska, A. The Role of Proper Assessment of Agricultural Land to Improve the Efficiency of Its Use. *Lecture Notes in Networks and Systems*, 2023, 574 LNNS, pp. 1495–1500. DOI:10.1007/978-3-031-21432-5_159

40. Дмитренко Р.М. Державна політика адаптації агробізнесу до кліматичних змін. II Міжнародна науково-практична конференція “Інноваційні методи управління економікою в умовах цифровізації бізнесу”: зб. матеріалів конференції (м. Київ, 10 жовтня 2024 р.) / ред. кол.: І. А.Семенець-Орлова (гол. ред.), І. І.Каліна (заст. гол. ред.), Ю. В. Мазур (упоряд. і відп. ред.) та ін. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2024. С. 167-169.

АНОТАЦІЯ

Дмитренко Р.М. Державне регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі України – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» – Харків, 2026.

Дисертація присвячена вирішенню важливої наукової проблеми обґрунтування теоретичних і методологічних засад, розробки науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі України.

Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних і методологічних засад, розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі України.

Для досягнення зазначеної мети було вирішено такі завдання: розкрито теоретико- методологічні аспекти державного регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі, визначено критерії та методи оцінювання його результативності; проаналізовано політику та механізми державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі в умовах геоекономічних та геополітичних змін, загострення кліматичної кризи, посилення обмеженості використання природних ресурсів та прискоренної цифровізації. Запропоновано шляхи удосконалення кліматичної політики, політики циркулярного використання природних ресурсів, політики розмінування земель сільськогосподарського призначення та державної підтримки аграріїв, політики декарбонізації та запровадження ринку вуглецевих одиниць як інструменту стимулювання низьковуглецевого розвитку.

Об’єктом дослідження є державна аграрна політика.

Предмет дослідження – державне регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі України.

В основу методології дослідження покладено інституційний підхід, який

вирізняється тим, що дослідження об'єкта здійснюється через систему інститутів, норм, правил та організаційних структур, що визначають особливості його функціонування і розвитку. Відповідно до поставлених завдань у процесі дослідження використано комплекс загальних та спеціальних наукових методів, які дозволили здійснити всебічний аналіз дієвості механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі України, встановити існуючі проблеми та сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо їх вирішення.

Наукова новизна дисертаційної роботи й отриманих результатів полягає в розв'язанні актуальної наукової проблеми теоретико-методологічного обґрунтування та розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання трансформаційних перетворень в агробізнесі України, а саме запропоновано імітаційну модель трансформації характеру державної підтримки аграріїв від компенсаційного до стимулюючого, сформовану за transition finance підходом та VSME-логікою; Дорожню карту формування сприятливого середовища для розвитку ринку вуглецевих одиниць, сформовану за принципово новим концептуально-цілісним підходом; механізм вуглецевого оподаткування; алгоритм створення за ризик-орієнтованим підходом III-агентної інфраструктури цифрової трансформації агробізнесу, засновану на оркестрації III-агентів та забезпеченні інтероперабельності, багаторівневій автентифікації, сегментації доступу до інформації та due diligence політиці. Водночас, удосконалено: алгоритм модифікації Методики нормативної грошової оцінки земель, сформований за функціонально-фіскальним підходом; МЗВ-систему вуглецевих викидів за нормативно-правовим підходом, яка на відміну від існуючої, передбачає створення інституційно-інформаційного забезпечення «зеленої» трансформації агробізнесу у відповідності до європейських стандартів (CSRD, ESRS, GHG Protocol та ін.); механізм державного регулювання диверсифікації торговельних відносин агробізнесу в умовах трансформації світоустрою від біполярної до багатополлярної моделі міжнародних відносин за прагматичним підходом. Дістали подальшого розвитку: трактування змісту поняття «державне регулювання трансформаційних перетворень в аграрному бізнесі», яке на відміну від існуючих, сформоване за принципом простоти сприйняття та когнітивної доступності; критерії оцінювання результативності державного регулювання трансформаційних перетворень агробізнесу за ціннісно-адаптаційним підходом з урахуванням здатності державної політики витримувати геоекономічні та геополітичні шоки, швидко адаптуватися до викликів невизначеності, а також сприймати нові вразливості як можливості подальшого розвитку; процедура здійснення державного декаплінг-аудиту інвестиційного забезпечення «зеленої» трансформації агробізнесу, заснованого на методиці оцінюванні декаплінг-ефекту; концепція циркулярної трансформації агробізнесу в умовах посилення обмеженості доступу до природних ресурсів, яка передбачає перехід від лінійної моделі «видобуток-

виробництво-споживання-відходи» до замкненого циклу використання агробізнесом для зрошення очищених зворотних вод, що цілком узгоджується з підходами ЄС до circular economy і sustainable bioeconomy, які прямо пов'язують конкурентоспроможність агробізнесу з раціональним використанням води й екосистем.

Ключові слова: аграрний бізнес, державне регулювання, трансформаційні перетворення, державна політика, політика декарбонізації, політика цифровізації, кліматична політика, політика раціонального використання обмежених природних ресурсів

ABSTRACT

Dmytrenko R.M. State Regulation of Transformational Changes in Ukraine's Agrarian Business – Qualification Scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Doctor of Sciences in Public Administration, specialty 25.00.02 – Mechanisms of Public Administration National Aerospace University “Kharkiv Aviation Institute”, Kharkiv, 2026.

The dissertation is dedicated to solving an important scientific problem of substantiating theoretical and methodological principles, developing scientific and practical recommendations for improving the mechanisms of state regulation of transformational changes in the agrarian business of Ukraine.

The purpose of the dissertation research is to substantiate the theoretical and methodological foundations, develop scientific and practical recommendations for improving the mechanisms of state regulation of transformational changes in the agrarian business of Ukraine.

To achieve the stated aim, the following tasks were addressed: the theoretical and methodological aspects of state regulation of transformational changes in agribusiness were revealed, and the criteria and methods for assessing its effectiveness were defined; the policy and mechanisms of state regulation of transformational changes in agribusiness were analyzed in the context of geo-economics and geopolitical changes, the intensification of the climate crisis, increasing limitations on the use of natural resources, and accelerated digitalization. The study proposes ways to improve climate policy, the policy of circular use of natural resources, the policy of demining agricultural land and state support for farmers, as well as decarbonization policy and the introduction of a market for carbon units as an instrument for stimulating low-carbon development.

The object of the research is state agrarian policy.

The subject of the research is state regulation of transformational changes in Ukraine's agribusiness.

The research methodology is based on an institutional approach, which is distinguished by the fact that the study of an object is carried out through a system of institutions, norms, rules, and organizational structures that determine the features of its functioning and development. In accordance with the tasks set, a complex of

general and special scientific methods was used in the research process, which allowed for a comprehensive analysis of the effectiveness of state regulation mechanisms of transformational transformations in Ukrainian agribusiness, to identify existing problems and to formulate scientifically sound proposals for their solution.

The scientific novelty of the dissertation work and the results obtained lies in solving the current scientific problem of theoretical and methodological substantiation and developing practical recommendations for improving the mechanisms of state regulation of transformational changes in Ukrainian agribusiness. In particular, the dissertation proposes a simulation model for transforming the nature of state support for agricultural producers from compensatory to incentive-based, developed on the basis of the transition finance approach and VSME logic; a Roadmap for creating an enabling environment for the development of the carbon units market, designed on the basis of a fundamentally new conceptually integrated approach; a carbon taxation mechanism; and an algorithm, based on a risk-oriented approach, for establishing an AI-agent infrastructure for the digital transformation of agribusiness, founded on the orchestration of AI agents and ensuring interoperability, multi-level authentication, segmentation of access to information, and a due diligence policy.

At the same time, the following have been improved: an algorithm for modifying the Methodology for the Normative Monetary Valuation of Land, developed on the basis of a functional-fiscal approach; the MRV system for carbon emissions, based on a regulatory and legal approach, which, unlike the existing one, provides for the creation of institutional and information support for the green transformation of agribusiness in accordance with European standards (CSRD, ESRS, GHG Protocol, etc.); and the mechanism of state regulation of the diversification of agribusiness trade relations under the “reconfiguration” of the world order from a bipolar to a multipolar model of international relations, based on a pragmatic approach.

Further development was given to: the interpretation of the content of the concept of “state regulation of transformational changes in agribusiness,” which, unlike existing interpretations, is formulated in accordance with the principle of simplicity of perception and cognitive accessibility; the criteria for assessing the effectiveness of state regulation of transformational changes in agribusiness on the basis of a value-adaptive approach, taking into account the ability of state policy to withstand geo-economic and geopolitical shocks, to adapt quickly to the challenges of uncertainty, and to perceive new vulnerabilities as opportunities for further development; the procedure for conducting a state decoupling audit of the investment support for the green transformation of agribusiness, based on a methodology for assessing the decoupling effect; and the concept of circular transformation of agribusiness under conditions of increasing constraints on access to natural resources, which provides for a transition from the linear model of “extraction–production–consumption–waste” to a closed-loop cycle involving the use of treated return waters

for irrigation in agribusiness, which is fully consistent with EU approaches to the circular economy and sustainable bioeconomy that directly link the competitiveness of agribusiness with the rational use of water and ecosystems.

The theoretical substantiations, practical recommendations, conclusions, and proposals obtained in the course of the research were developed independently by the applicant. In publications co-authored with others, the applicant's personal contribution is specified in the list of the author's scientific works.

Keywords: agribusiness, state regulation, transformational change, public policy, decarbonization policy, digitalization policy, climate policy, policy of rational use of limited natural resources.

Відповідальний за друк Дмитренко Р.М.

Підписано до друку 14.04.2026 р.
Формат 60x84 1/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80

